

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

2022

Alžbět Helebrantová

Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta filozofická

Bakalářská práce

**Volby do Frankfurtu v Čechách v roce
1848**

Alžběta Helebrantová

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra historických věd

Studijní program Historické vědy

Studijní obor Obecné dějiny

Bakalářská práce

**Volby do Frankfurtu v Čechách v roce
1848**

Alžběta Helebrantová

Vedoucí práce:

PhDr. Jan Lhoták, Ph.D.

Katedra historických věd

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala doktoru Janu Lhotákovi za cenné rady, trpělivost a odborné vedení práce.

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, prosinec 2022

.....

Obsah

Úvod.....	1
1 Historické souvislosti roku 1848	5
1.1 Německý spolek	5
2 Frankfurtský parlament.....	14
3 Čechy a volby do Frankfurtu	20
3.1 Česko-německý politický boj.....	20
3.2 Předvolební období v Čechách.....	25
4 Faktická příprava a průběh voleb.....	33
4.1 Směrnice voleb.....	33
4.2 Vlastní volba.....	35
5 Výsledky voleb v Čechách	38
5.1 Frankfurtští poslanci z Čech.....	39
6 Další činnost frankfurtského parlamentu	41
Závěr	44
Příloha	46
Seznam použitých zdrojů	52
Resumé.....	55

Úvod

Historicky první celoněmecký parlament, parlament ve Frankfurtu nad Mohanem, vznikl díky národním tužbám Němců legitimně se sjednotit v jedné Německé říši. Impulz k jeho založení přinesla revoluce, a stejně jako ho s sebou přinesla, tak ho také s sebou vzala, jelikož frankfurtský parlament zanikl spolu s revolucí. Zanechal však po sobě odkaz. Zásadně ovlivnil německé právo, zanechal po sobě frankfurtskou konstitucionální ústavu, která se stala základem ústavy budoucího sjednoceného Německa. Ostatní odkazy nejsou tak zřetelné, jedná se spíše o důsledky činů, politických, či společenských, které byly vykonány pod přímým vlivem frankfurtského parlamentu na střední Evropu, a které můžeme dodnes odkrývat.

Frankfurtský parlament zasedal od května roku 1848 do června 1849. Volby k zvolení jeho poslanců byly vyhlášeny na jaře roku 1848 ve všech zemích Německého spolku. Hlavním cílem této práce je zmapovat průběh těchto voleb v jedné ze spolkových zemí, v Čechách. Zaměřit se na předvolební období a vysledovat, jaký měla myšlenka Frankfurtu vliv na společenské interakce v Čechách, jakým způsobem usměrnila vývoj událostí v čase od dubna, kdy odeslal František Palacký svou odpověď na pozvání do předparlamentu, do květnových voleb. Skrze dobová psaná prohlášení si práce klade za cíl představit klíčové osobnosti jara roku 1848. Neopomene také postavení Čech ve středoevropském kontextu. Dále si klade za cíl prozkoumat charakter názorové shody Čech a Rakouska na frankfurtskou otázku a přiblížit charakter vztahu českých zemí a habsburské monarchie.

Práce je rozdělena do šesti částí, které jsou řazeny chronologicky a tematicky. Nicméně můžeme rozlišit dvě linie, středoevropskou a českou. První a šestá část práce udržují středoevropský kontext, popisují vznik, formování, práci a zánik frankfurtskému parlamentu. Druhá a třetí část jsou stěžejními částmi práce, skrze frankfurtskou otázku sledují českou a rakouskou problematiku. Čtvrtá část vystupuje z chronologické návaznosti témat, aby předložila konkrétní směrnice, podle nichž byly volby vypisovány a doložila, jak byly aplikované v Rakousku. Dále přibližuje volební mechanismus jako takový. Pátá část navazuje tematicky na třetí část, předkládá výsledky voleb v Čechách a představuje prosopografie jednotlivých zvolených poslanců.

Práci zahajuje obecné představení Německého spolku, jež není možné přejít, pokud chce práce představit původní uspořádání německého prostoru a následně ukázat změny, které přinesl frankfurtský parlament. Následuje obecný vhled do historických souvislostí roku 1848. Práce reflektuje tři základní společenské jevy, na kterých ukazuje, co

společnost dovedlo k revoluci. Tři jevy jsou: nacionalismus, politická opozice a liberalismus, a ekonomická a sociální situace. Následuje stručný nástin nástupu revoluce v zemích Německého spolku, který se snaží vystihnout, jak se německý národ chopil příležitosti, kterou revoluce přinesla, aby uskutečnila své národní cíle. Dále se již práce soustředí na přípravu voleb, představuje frankfurtský parlament a popisuje politické směry v parlamentu a jejich formování do stran.

Druhá část práce se věnuje velkoněmecké otázce tedy otázce, v jakém vztahu bude Rakousko a Německá říše. Jádro tohoto problému nelze vystihnout bez pochopení rakouských priorit, proto je jim v této části věnována patřičná pozornost. V této části jsou vedle sebe postaveny idea Rakouska a Frankfurtu – Velkého Německa, aby vynikly třecí plochy a otázka mohla vyvstat se všemi paradoxy.

Hlavní částí je třetí část, která zkoumá prostředí v Čechách. Nejprve práce představuje charakter společnosti v Čechách v roce 1848, se zvláštním zřetelem na českoněmecké vztahy. Snaží se dopátrat, co způsobilo, že se česko-německé vztahy vyhroutily a došlo ke konfliktu. Popisuje několik konkrétních momentů, které mohly vyvolat rostoucí česko-německé nepřátelství. Jedním z nich byl spor o vypsání voleb do Frankfurtu v Národním výboru. Dále je struktura práce vystavena primárně na gradaci politického boje o Frankfurt. Ukazuje, jak se slovanská politika a velkoněmecká politika snažily přetáhnout na svou stranu veřejnost v Čechách. V průběhu práce představuje postoj předních osobností Františka Palackého, Karla Havlíčka Borovského a Františka Ladislava Riegra.

Čtvrtá část se vrací k předparlamentu a vypsání konkrétních směrnic pro první celoněmecké volby. Popisuje problematiku zvolení způsobu přímých či nepřímých voleb a zvolení rozsahu volebního práva. Na základě císařského výnosu z dne 18. dubna 1848, který vyšel ve *Wiener Zeitung*, srovnává, jak směrnice aplikovalo na své země Rakousko.

Pátá část je zaměřena na faktické výsledky voleb v českých obvodech, jak byly zveřejněny 7. července 1848 v *Prager Zeitung*. Tato část také obsahuje stručné představení jednotlivých poslanců. Obvod, za který byli zvoleni, jejich sociální zázemí, popřípadě jaké názory zastávali na půdě parlamentu.

Šestá část práce se vrací na půdu frankfurtského parlamentu. Zmiňuje obecné výsledky voleb a dodává, jak parlament ovlivnily volby v Čechách. Následně se věnuje další činnosti parlamentu, představuje frankfurtskou ústavu, a stručně nastíní jeho následný zánik.

Práce stojí na několika základních zdrojích. Hlavním vydaným pramenem je *dopis Františka Palackého do Frankfurtu*. Toto psaní z 11. dubna 1848, otevřelo v Čechách

téma frankfurtského parlamentu. Proto byl pro tuto práci odrazovým můstkem. Práci pokládají také dobová periodika. Stěžejní byly *Národní noviny*, nenahraditelný zdroj, který vrací zájemce do aktuálního dění. Národní noviny tvoří jasný přehled událostí a neomylně zvýrazňují nejpodstatnější otázky jarních měsíců roku 1848. Podstatné byly také *Wiener Zeitung*, ve kterých byly publikovány konkrétní volební směrnice pro rakouské země a *Prager Zeitung*, které zveřejnily výsledky voleb v Čechách, včetně konkrétních čísel voličů a volitelů.

Co se týče literatury, téma voleb do frankfurtského parlamentu je v pracích, co se celistvě zabývají českou politikou roku 1848, zmíněno většinou velmi povšechně. Výjimkou je práce Roberta Maršana *Čechové a Němci r. 1848 a boj o Frankfurt*¹, a také dvě publikace odborníka na revoluční léta 1848–1849 Jiřího Štaifa – *Revoluční léta 1848–1849 a české země*² a *Revoluce 1848–1849 a počátky občanské společnosti v Českých zemích*³. Maršan jako první uvedl celou problematiku a přednesl pojem politického boje o Frankfurt. Knihu napsal několik málo desetiletí po skutečných událostech, kdy téma ještě žilo v myslích současníků a stopy nebyly vyhaslé. Díky tomu mohl autor téma do hloubky pochopit a přidat své práci hodnotu, zároveň se však autor nevyvaroval vytažení do víru vlastenectví a nebyl schopen zůstat objektivní vůči německé straně. Práce Jiřího Štaifa přináší modernější a metodičtější přístup. Štaifovi nechybí objektivní vhled, minulost rekonstruuje s pečlivým ohledem na faktické informace a s vědomím nebezpečí projekce současných jevů. Bere v potaz ekonomickou, sociální a politickou rovinu, a jejich vzájemný vliv. Jeho práce je cenná také pro obecné shrnutí výsledků voleb v Čechách v číslech.

Dalším podstatným zdrojem je kniha *Konfliktní společenství: Češi a Němci 1780–1918*⁴ od Jana Křena. Autor v ní vykresluje charakter českého a německého národa. Vysvětluje jejich národní ideologie, popisuje jejich rozdílnosti a odhaduje jejich třecí plochy. Neméně důležitou je také publikace Arnošta Klímy *Češi a Němci v revoluci 1848–1849*⁵, která důkladně pojednává o frankfurtském vlivu na české Němce v předvolebním období.

Co v české literatuře chybí, jsou širší informace o frankfurtském parlamentu. Proto práce čerpá z německých zdrojů, které skýtají veškeré podrobnosti. Hlavním zdrojem, který podává informace o vnitřních poměrech v parlamentu je internetový web⁶ německé

¹ MARŠAN, Robert, *Čechové a Němci r. 1848 a boj o Frankfurt*, Praha 1898.

² ŠTAIF, Jiří, *Revoluční léta 1848–1849 a české země*, Praha 1990.

³ ŠTAIF, Jiří, *Revoluce 1848–1849 a počátky občanské společnosti v Českých zemích*.

⁴ KŘEN, Jan, *Konfliktní společenství: Češi a Němci 1780–1918*, Praha 1990.

⁵ KLÍMA, Arnošt, *Češi a Němci v revoluci 1848–1849*, Praha 1994.

⁶ KELLMANN, Katharina, *Das Paulskirchenparlament von 1848* [online], [cit. 2022-02-04].

historičky Kathariny Kellmannové, která se věnuje moderním německým dějinám s důrazem na německý liberalismus a ústavní dějiny.

1 Historické souvislosti roku 1848

1.1 Německý spolek

Pro přehlednost probíraného tématu je nejprve třeba se zaměřit na Německý spolek, na jeho podstatu a základní funkce, ježto je ústředním prostorem, kde se odehrávaly děje, které si tato práce klade za cíl sledovat. Jednotlivé státní útvary v oblasti Německa byly po napoleonských válkách spojeny ve federativní svazek tzv. *Německý spolek*. Byl to svazek 35 států⁷ a čtyř svobodných měst⁸. Dominantními zeměmi Německého spolku byly dvě středoevropské mocnosti – Rakousko a Prusko.⁹

Spolek vznikl v roce 1815 a měl hrát důležitou roli v zachování politické rovnováhy a míru ve střední Evropě. Když se na Vídeňském kongresu jednalo o uspořádání německého prostoru, byla potřeba území zajistit tak, aby bylo dostatečně odolné expanzivním a hegemonie chtivým velikanům v sousedství – Rusko a Francie, na druhou stranu ale bez přílišné moci, která by vedla k vlastním mocenským ambicím a v sousedech vyvolala nevoli a pocit ohrožení.¹⁰ Ostatně, jednou z variant organizace německého prostoru v poválečných jednáních bylo spojení německých oblastí v národní stát. Kromě jiných narazila tato varianta na překážku v podobě ohrožených sousedů nově nabytou mocí.

Federativní svazek představoval jediné možné řešení. Volný, zavazující svazek propůjčoval státům suverenitu, ale chyběla mu centrální vláda a spolková armáda. Ty by Německému spolku mohly vtisknout přílišnou váhu a posunout ho na úroveň velmocí.¹¹ Spolkové státy měly svou suverenitu, zároveň se ale svazkem chránily před případnými uzurpátory a využívaly hospodářských výhod, které přinášel. Oplátkou za tyto výhody se po spolku vyžadoval nevybíravý přístup k liberálním směrům a vyžadovalo se, aby potíral všechny známky revolučních pokusů. Německý spolek měl jediný státní orgán tzv. *Spolkový sněm*, který sídlil ve svobodném městě Frankfurtu nad Mohanem.

⁷ V rámci Rakouského císařství patřily do Německého spolku země Koruny české, dědičné habsburské země a rakouské přímoří (Chorvatsko, Slovinsko, sever Itálie – Lombardsko, Benátsko). Dále do něho patřilo pět samostatných království – Pruské, Bavorské, Hannoverské, Saské, Württemberské – a četná vévodství (Bádenské, Hesenské) a knížectví. Součástí spolku nebylo Uhersko a Halič. MARŠAN, Robert, *Čechové a Němci r. 1848 a boj o Frankfurt*, Praha 1898, s. 63.

⁸ Frankfurt nad Mohanem, Brémy, Hamburk, Lübeck. KADLEC, Karel, *Dějiny veřejného práva ve střední Evropě*, Praha 1920, s. 395.

⁹ PÁSZTOROVÁ, Barbora, *Metternich a německá otázka v letech 1840–1848*, Plzeň 2019, s. 24; KŘEN, Jan, *Dvě století střední Evropy*, Praha 2005, s. 147.

¹⁰ PÁSZTOROVÁ, s. 24.

¹¹ Tamtéž, s. 24.

1.2 Společnost před revolucí 1848–1849

Ve střední Evropě po celou 1. polovinu 19. století vládl tuhý absolutismus. Po konci napoleonských válek se Evropa vrátila k starému předrevolučnímu principu. Díky dobře ukotvené administrativě a mocenským složkám panovala přísná cenzura a kontrola. Stát reguloval podmínky společenského života a prakticky vyloučil veřejnost.¹²

Nejvíce zpátečnické bylo Rakousko a Prusko. Vzhledem k jejich dominantnímu postavení to není nepředvídatelný úkaz.¹³ Habsburkové drželi titul prezidenta Německého spolku, cítili se proto oprávněni kontrolovat střední Evropu a potlačovat politický vývoj spolkových států.¹⁴ Navzdory tomu vyvíjely menší státy střední Evropy od 30. let mírné formy raného konstitucionalismu a přijímaly ústavy, jakkoli neliberální. Na zarytý absolutismus Rakouska a Pruska poukazuje skutečnost, že tyto do revolučních let 1848–1849 ústavu nepřijaly.

Aby práce patřičně osvětlila vznik Frankfurtského parlamentu, je třeba vykreslit historické pozadí let 1848–1849 a přiblížit charakter tehdejší společnosti. V těchto letech se střední Evropou šířil revoluční kvas. Revoluce se nestane z ničeho nic, je to reakce na dlouhou dobu útlaku. Domnívám se, že pro pochopení nálady v tehdejší společnosti, je třeba pokusit se alespoň hrubě zmínit jednotlivé kořeny toho útlaku, i dalších hlavních témat, i když překračují hranici roku 1848.

Rok 1848 je výjimečný tím, že se karta konečně obrátila a stát, který doposud utlačoval, pocítil, jaké to je být pod tlakem. Je třeba zmínit, že revoluce byla velkým impulzem, otevřela příležitosti. Bez ní by nedošlo k výrazným politickým změnám, mezi které nelze nepočítat také svolání prvního všenněmeckého parlamentu ve Frankfurtu nad Mohanem.

Otázka, proč došlo k revoluci, má obsáhlou odpověď. Jednotlivé ekonomické, sociální, politické a nacionální problémy, které dlouho sílily a napínaly obyvatelstvo střední Evropy, se v roce 1848 protnulý. Lze definovat tři základní okruhy společenských jevů. Primární příčinou revolučního vyústění byl nepochybně na síle rychle nabývající **nacionalismus**. Národy si procházely v 1. polovině 19. století národními hnutími. Kultura a politika byla důsledně odloučena. Díky tomu mohly národy rozvíjet svůj kulturní život a žít v jednotě pod nadnárodním státem.¹⁵ Bylo ovšem jen otázkou času, kdy se přerodí do politické roviny. Německé národní hnutí začalo snahou emancipovat se

¹² URBAN, Otto, *Česká společnost 1848–1918*, Praha 1982, s. 11.

¹³ KŘEN, *Dvě století Evropy*, s. 145.

¹⁴ URBAN, s. 10.

¹⁵ URBAN, s. 12.

od kulturní převahy francouzštiny. Barbora Pásztorová ve své knize *Metternich a německá otázka v letech 1840–1848* popisuje, že k oživení politického života v Německu došlo vlivem červencové revoluce ve Francii v roce 1830. V bavorské Rýnské Falci se roku 1832 konala Hambašská slavnost, kde se poprvé nahlas provolávala idea německé národní demokratické republiky. Jak již slova republika a demokracie naznačují, národní hnutí se zde značně radikalizovalo, což také vyvolalo vlnu kontrarevoluce ze strany Rakouska a Pruska.¹⁶ Na dalších stranách autorka zmiňuje, že zářným příkladem německé jednoty – nacionalismu, byl rok 1840, tedy rok Rýnské krize, kdy se Němci vyhradili vůči Francouzům, kteří chtěli posunout hranice za Rýn, a označili je za svého protivníka.¹⁷

Pro vyvíjející se německé národní smýšlení nebylo uspořádání Německého spolku dostačující. Němci si uvědomovali nekompaktnost spolku a malou schopnost obrany, která z nejednotnosti plynula.¹⁸ Kritizovali nadnárodnost spolku, cítili, že je spolek národně prázdný.¹⁹ Němci byli ve středoevropské oblasti největším národem. Jan Křen ve své knize *Dvě století střední Evropy* uvádí číslo 40 milionů Němců.²⁰ Během let vzrůstalo napětí a nespokojenost kvůli nepoměru mezi početností Němců a mocenskou malostí Německého spolku.

Mluvilo se o národním státu a vznikla celoněmecká iniciativa. Zakládaly se aktivistické spolky, později Němci svou ideu demonstrovali. Iniciativa akcelerovala v bouři revoluce 1849–1849.²¹ Německá národní otázka byla naléhavá a komplikovaná. Jednalo se o kroky do prázdna, protože ve střední Evropě nebyl ideál národního státu doposud uskutečněn. Opoziční snahy o sjednocení byly o to složitější, že se ostře různily představy o podobě sjednocení.²² Tomuto problému se práce důkladněji věnuje v dalších kapitolách.

Pro absolutistický výkon moci byla zásadním problémem **politická opozice a liberalismus**. Středoevropští panovníci důkladně střežili hranice před moderními myšlenkami, které se šířily a mířily novými směry, přesto navzdory cenzuře tisku a kontrolám, liberální hesla ve společnosti kořenila a uzrávala. Nositelem bylo vzdělané měšťanstvo, ve kterém ještě přežíval ideál osvícenství. Mluvilo se o rovnosti, zrušení poddanství, o konstituci. Myšlenka, že všechna moc pochází z lidu stála přímo proti

¹⁶ PÁSZTOROVÁ, s. 38

¹⁷ Tamtéž, s. 125.

¹⁸ KŘEN, *Dvě století Evropy*, s. 148.

¹⁹ PÁSZTOROVÁ, s. 25.

²⁰ KŘEN, s. 160.

²¹ Tamtéž.

²² KŘEN, Jan, *Konfliktní společenství: Češi a Němci 1780–1918*, Praha 1990, s. 70.

autoritativnímu principu.²³ Když společnost nové myšlenky přijme za své, potom přijde snaha postavit na nich politický program. Otázky běžného života se zpolitizují. Vzdělaná společnost se začala politicky angažovat. Učila se, jak využívat zákonných prostředků k prosazení svých zájmů.²⁴ Nespokojenost se stávajícím pořádkem logicky vedla k touze po odlišení – po politické diferenciaci. Ovšem pod tlakem absolutistického tmářského byrokratismu nezbývalo liberálům nic jiného než zformovat politickou opozici.²⁵

Jak již bylo naznačeno, politickou opozici tvořila nově vzniklá střední třída, vzdělané buržoazní měšťanstvo. Zástupci inteligence, byrokraté, podnikatelé, řemeslníci. Klonili se pokroku a obchodu. Inspirace přicházela z průmyslové, konstituční Anglie.²⁶ Revoluce probudila u občanů zájem o politiku. Přispěla k tomu, že se utvořilo veřejné mínění.

Menší části liberálů nestačila idea konstituční monarchie v čele s panovníkem. Chtěli přímou demokracii, republiku, ve které by všechna moc vycházela z lidu. Takovým se říkalo radikální demokraté. Odlišili se také svým živým zájmem o sociální otázku dělnictva. Před revolucí, ani během ní, nebyli ještě příliš rozšíření. K oddělení demokratů od liberálů došlo, když vyvstala potřeba politického zastoupení samotných radikálních demokratů.²⁷

Revoluční nálady posilovala nepříznivá **ekonomická a sociální situace**. Směr vývoje střední Evropy v 1. polovině 19. století udávaly Anglie a Francie. Vzhledem k tomu, že pokrok byl doménou opozičních liberálů, jak již bylo výše zmíněno, se nelze divit, že tradice absolutismu a průmyslová revoluce nešly ruku v ruce. Středoevropské mocnosti Rakousko a Prusko se vlivu pokroku nemohlo ubránit, proto jej tolerovalo. Jejich přístup nicméně spočíval v tom, že se nové formy snažily naroubovat na společnost, aniž by porušily dosavadní třídní rozdělení. Aniž by rozvolnily dosud pevné poddanské vztahy a závislosti.²⁸ Tento přístup stahoval střední Evropu zpět a přirozeně se podepsal na její ekonomické situaci. Hlavně Rakousko bylo dosti těžkopádné, Prusko bylo v otázce obchodu a hospodářství hybnější.²⁹

Rozvíjející se ekonomika již zmíněných západních mocností ovlivnila cenovou hladinu ve střední Evropě. Došlo k výraznému poklesu cen. V Německém spolku na to

²³ MARŠAN, s. 2.

²⁴ LENDEROVÁ, Milena, Tomáš JIRÁNEK a Marie MACKOVÁ. *Z dějin české každodennosti: život v 19. století*, Praha 2017, s. 17.

²⁵ KŘEN, *Konfliktní společnost*, s. 68–69.

²⁶ Tamtéž, s. 69.

²⁷ KŘEN, *Dvě století Evropy*, s. 69; ŠTAIF, Jiří, *Revoluční léta 1848–1849 a české země*, Praha 1990, s. 14.

²⁸ URBAN, s. 14.

²⁹ Prusko iniciovalo celní spolek, jehož členy byly postupně skoro všechny státy Německého spolku, kromě Rakouska. KADLEC, Karel, *Dějiny veřejného práva ve střední Evropě*, Praha 1920, s. 399; KŘEN, *Dvě století Evropy*, s. 145.

doplatil především lehký průmysl. V Anglii strojově vyráběli kvalitní a levnou bavlněnou tkaninu. V pruském Slezsku, kde se také vyráběl textil – avšak převážně manufakturně – byla bída dělnictva natolik neúnosná, že dělníci povstali proti svým zaměstnavatelům. Toto tzv. *povstání slezských tkalců* bylo natolik důrazné, že se povědomí o něm rozšířilo za hranici regionu. Povstání a krutost, s jakou bylo potlačeno, pobouřilo majetnější vrstvy a sociální otázka začala pronikat do širšího povědomí.³⁰

Zaostávající ekonomika měla přímý dopad na sociální úroveň obyvatelstva. Bída postihla nejpočetnější skupinu obyvatel – zemědělce a dělníky. Ačkoliv venkovští poddaní měli již od dob osvětenství osobní svobody (viz. zrušení nevolnictví), tyto svobody byly omezovány poddanskými závazky. Stále platila povinnost robotovat. Buď ve formě přímé roboty na panském statku, či ve formě placení daní.³¹ Stále platila vrchnostenská správa a feudální soudnictví. Vrchnost měla na poddané stále vliv, který uplatňovala prostřednictvím všemožných zákazů.³² Situace by byla napjatá i bez řady krutých neúrod, která zemědělství postihla ve 40. letech. (např. z Irska rozšířená bramborová sněť). Na finanční bídu zemědělců poukazují četné bouře, volající po zrušení poddanství, napříč Německým spolkem.³³

V nejsložitějších podmínkách žili lidé ve městech. Mnohdy v bídě, na hranici nutného minima. Rostly ceny potravin,³⁴ avšak platy a příjmy byly malé. Pracovních příležitostí v továrnách bylo málo, ačkoliv nově příchozích stále přibývalo, v důsledku čehož se zhoršovala nezaměstnanost. Průmysl se nerozvíjel dostatečně rychle, aby stihl vyrovnat klesající sociální úroveň. Lidé v tom viděli neschopnost státu přiměřeně reagovat na proměny sociálních poměrů.³⁵

1.3 Propuknutí revoluce

První revoluční nepokoje propukly v lednu 1848 v království obojí Sicílie (Palermo, Neapol).³⁶ Revolucí si procházelo také Švýcarsko, kde zuřila občanská válka. Bojovaly proti sobě liberální a konzervativní kantony.

Hlavním impulzem k revoluci ve střední Evropě bylo ovšem propuknutí revoluce ve

³⁰ KŘEN, *Dvě století Evropy*, s. 146.

³¹ ŠTAIF, *Revoluční léta*, s. 9.

³² Zákazy rybolovu, honitby, využívání obecních luk atd. KŘEN, *Dvě století Evropy*, s. 146.

³³ Bouře ve Slezsku, Haliči, Bádensku, Hesensku, Durynsku. KŘEN, *tamtéž*, s. 147.

³⁴ V Rakousku byla navíc zavedena potravinová daň, tzv. *akciz*.

³⁵ URBAN, s. 10.

³⁶ Italské oblasti byly rakouskými provinciemi. Tím, že se vzepřely finančně vyčerpanému Rakousku, zaměstnaly ho po vojenské stránce, lze se dohadovati, že tím odčerpaly síly Rakouska čelit revoluci na domácí půdě.

Francii v únoru 1848. (Francouzi svrhli revolučního krále Ludvíka Filipa Orleánského a nastolili tzv. *druhou republiku*). Poukazuje na to i skutečnost, že jako první propukla revoluce v Bádensku, státě hraničícím s Francií. Je pochopitelné, že revoluce jako první propukla v jedné z nejradikálnějších německých zemí. Bádensko, spolu s dalšími jihoněmeckými státy, bylo reformě orientované, a právě tam v březnu 1848 revoluce propukla.

V popředí revolučního dění ve střední Evropě byly německé státy. Kromě Bádenska se revoluce rozpoutala v Sasku a dalších oblastech (Hesensko, Württembersko, Nassavsko). Státy se postupně zřikaly stávajících vlád a ustanovovaly tzv. *březnové kabinet*y. Sepisovaly se oficiální petice, které tlačily na panovníky a žádaly vlády o rozšíření demokratických zásad, a občanských svobod (shromažďování, svoboda tisku, zrušení robotní povinnosti), přinášely návrhy národní autonomie a se snažily změnit dosavadní rozložení politických sil. Nejdůležitější kroky k reformám se staly v pruském Berlíně. Lidé na barikádách přinutili krále ke slíbení ústavy.³⁷

1.4 Cesty k celoněmeckému parlamentu

Německé země spojovala v revoluci vedle touhy po občanských svobodách také vidina jednotného německého státu. Jak již bylo výše zmíněno, otázka německé jednoty a žila v podvědomí německy smýšlejících a cítících obyvatel už dlouho.³⁸

V bádenském Offenburgu se již v září 1847 konala schůzka demokratických radikálů, kde se projednávala otázka reformy Německého spolku v nový jednotný státní útvar. Vzhledem k tomu, že to byla schůzka německých demokratických radikálů, řešení jejich vizí mělo formu republiky. V návaznosti na to se ovšem také projednávalo svolání celoněmeckého parlamentu.

O měsíc později, 10. října 1847, měli sešlost v té samé otázce pro změnu vůdčí představitelé vlasteneckých německých liberálů – ve městě Heppenheim. Chtěli méně radikální formu proměny. Počítali s kompromisním řešením konstituční monarchie. Hlavním tématem schůze bylo zřízení ústavy pro nově spojené státy Německého spolku a řádný parlament s pravomocemi náhradou za neaktivní nynější Spolkový sněm.³⁹

³⁷ Jan Křen ve své knize *Dvě století střední Evropy* popisuje Fridricha Viléma IV. jako, přes svůj zářný konzervatismus, poměrně reformě naladěného panovníka. Podnikl kroky k rozvolnění cenzury, byl vstřícný ke stavům, když svolal generální sněm. Pro tuto práci je ovšem nejzajímavější jeho naklonění k dobovým národním snahám, díky kterému povzbudil německé nacionální aktivity. KŘEN, s. 147.

³⁸ od konce napoleonských válek. K veřejnému projednávání této otázky došlo několikrát ještě před vypuknutím revoluce. KŘEN, tamtéž, s. 160; SCHELLE, Karel, TAUCHEN (ed.), *Encyklopedie českých právních dějin, II. svazek, D–J*, Plzeň 2016, s. 522.

³⁹ PÁSZTOROVÁ, s. 147–148; KŘEN, *Dvě století Evropy*, s.146.

Revoluce dala celoněmeckému hnutí druhý dech. První zásadní krok v prosazení uskutečnění celoněmeckého národního parlamentu měla petice bádenských demokratů z února 1848. (tzv. *březnové požadavky*)⁴⁰, která – mimoto, že zásadním způsobem rozvířila středoevropské revoluční dění – měla ve svých člancích obsažené i zřízení celoněmeckého parlamentu.⁴¹ Politikem, který se o tento krok zastal, byl bádenský liberální poslanec Fridrich Daniel Basserman. Tento muž byl přesvědčen, že celoněmecký parlament bude mít blahodárný vliv na německou národní soudržnost a své přesvědčení zdůrazňoval.

Schůze, ze které vzešel konkrétní impulz, po němž se naplno rozeběhly přípravy voleb do celoněmeckého parlamentu, se konala 5. března 1848. Jedinečné historické šance využil politik Johan Adam von Itzstein, který se chopil iniciativy a – v rychlosti, kterou si situace vyžádala – svolal přední německé liberální a demokratické představitele, převážně z jižního Německa, do Heidelbergu. Účastníků bylo 51 a našli se tam zástupci z celého spektra opozice. Z radikálních demokratů byli nejvýraznějšími osobnostmi Gustav Struve a Friedrich Hecker. Na druhou stranu umírněný směr obhajoval Heinrich von Gagern. Účelem sjezdu bylo zorganizovat národní shromáždění a podniknout první kroky k nové německé ústavě. Naplánovat jednotlivé kroky a rozhodnout o postupu. Setkání lze považovat za úspěšné, neboť navzdory širokému politickému zastoupení se radikální demokraté a liberálové dohodli na společném postupu.⁴²

Z účastníků schůze byl vytvořen výbor sedmi, který měl za úkol v nejbližších dnech svolat předběžný parlament. To znamenalo rozeslat pozvánky do všech stran a svolat původní poslance – bývalé i stávající členy zemských sněmů spolkových zemí a další osobnosti – do předběžného parlamentu. Tzv. *předparlament* měla být prozatímní vláda, pověřena úkolem připravit volby do celoněmeckého parlamentu a sestavit novou vládu.⁴³

Přípravy vedly dvěma směry. Podle legálních postupů a ze soukromé, dá se říci revoluční, iniciativy. Shromáždění se shodlo na tom – liberálové si to vymínili navzdory odporu radikálních demokratů –, že osloví vlády, knížata jednotlivých zemí Německého spolku a oficiálně je vyzve k organizaci voleb do celoněmeckého shromáždění. Revoluční bylo svolání předparlamentu. Vznikl ze soukromé iniciativy heidelbergské

⁴⁰ PÁSZTOROVÁ, s. 147–148.

⁴¹ ŠTAIF, *Revoluční léta*, s. 16.

⁴² ZUNKER, Nadine, *Heidelberger Versammlung und Frankfurter Vorparlament* [online], [cit. 2022-02-04].

⁴³ HUBER, Ernst Rudolf, *Deutsche Verfassungsgeschichte seit 1789.: Der Kampf um Einheit und Freiheit 1830 bis 1850: Bd. II*, Stuttgart 1998, s. 600–602.

schůze.⁴⁴

Přípravy se nemohly konat bez spolupráce se stávajícím Spolkovým sněmem. Spolkový sněm (německy *Bundestag*) vlivem revoluce také procházel liberálními změnami. Reakcionářského zástupce sněmu Fridricha von Blittersdorfa 14. března nahradil umírněný liberál a účastník heidelbergské schůze Carl Welcker. 20. března vyzval Spolkový sněm spolkové vlády k vyhlášení voleb. Spolkový sněm také jmenoval *výbor sedmnácti*, který byl pověřen důležitou úlohou přetvořit spolkové zákony a vypracovat německou říšskou ústavu.⁴⁵

Předparlament zasedal od 31. března do 4. dubna v kostele sv. Pavla (*Die Paulskirche*) ve Frankfurtu nad Mohanem.⁴⁶ Jak již bylo dříve zmíněno, jeho hlavním úkolem byla příprava voleb. Předparlament ovšem zajistil ještě jeden bod, který je pro tuto práci velmi podstatný, a tj., že jmenoval *výbor padesáti*. Výbor padesáti se měl spojit s existujícím spolkovým shromážděním a měl být poradním orgánem spolkového sněmu.⁴⁷ Byl složený z významných osobností zemí Německého spolku, jejichž úkolem bylo se společně radit o společných zájmech. Svou funkci měl výbor plnit od rozpuštění předparlamentu, tedy po 4. dubnu, až do sjezdu celoněmeckého parlamentu.⁴⁸ Být vybrán do výboru, jakožto vážený zástupce německé jednoty, měla být pro zvolené pocta. Do výboru byly vybrány i osobnosti ze zemí, kde nebyla většina obyvatelstva německá, tedy i z hraničních převážně slovanských oblastí.⁴⁹ Za české země byli jmenováni publicista Franz Schuselka a význačný historik František Palacký. Postoji Palackého k německé otázce se práce podrobně věnuje v dalších kapitolách. Hlavní palčivé otázky jako forma jednotného Německa, znění ústavy, pravomoci parlamentu, předparlament přenechal povolanějšímu budoucímu celoněmeckému parlamentu.

1.5 Volby do frankfurtského parlamentu

Volby do celoněmeckého národního shromáždění probíhaly v jednotlivých zemích spolku v průběhu května.⁵⁰ Na každých 50 000 lidí připadl jeden volební obvod. To rozdělilo

⁴⁴ ZUNKER, *Heidelberger Versammlung und Frankfurter Vorparlament*.

⁴⁵ Její osnova byla předložena 26. dubna, avšak nebyla vládami odsouhlasena. O ústavě dále rokoval frankfurtský parlament. KADLEC, s. 400.

⁴⁶ Frankfurt byl jedním ze 4 svobodných spolkových měst. Sídli v něm Spolkový sněm. To, že bylo toto místo zvoleno i ke konání celoněmeckého parlamentu poukazuje na faktickou návaznost na Německý spolek.

⁴⁷ URBAN, s. 35.

⁴⁸ KŘEN, *Dvě století střední Evropy*, s. 148.

⁴⁹ SCHELLE, s. 522.

⁵⁰ Byly vyhlášeny i v některých oblastech, které do Německého spolku nepatřily, ve Šlesvicku a ve východopruských provinciích – Východní a Západní Prusko a Poznaňsko. NIPPERDEY, Thomas,

Německý spolek na 649 obvodů. Poslanců mělo tedy být 649, jeden mandát za každý volební obvod.⁵¹ Voleni byli profesori, správní úředníci, soudci, advokáti a duchovní. Volební účast se region od regionu velmi lišila. Nejslabší účast byla v zemích habsburské monarchie – bylo to důsledkem velké absence Čechů.⁵² Zvoleno bylo 589 poslanců. Avšak na slavnostní zahájení ve Frankfurtu v kostele sv. Pavla 18. května jich dorazilo jen 384. Bylo to také z toho důvodu, že v některých zemích ještě nebyly volby dokončené.⁵³ Jelikož bylo poslanců málo, na podzim byly vyhlášeny doplňující volby.⁵⁴ Volbám se důkladněji věnuje čtvrtá kapitola práce.

Deutsche Geschichte 1800–1866, 2013, s. 609.

⁵¹ In: *Revolution und Frankfurter Nationalversammlung 1848/1849* [online], [cit. 2022-02-04].

⁵² KŘEN, *Dvě století Evropy*, s. 160.

⁵³ Např. v Čechách byl druhý termín voleb až 20. května. URBAN, s. 35; SCHELLE, s. 522.

⁵⁴ ADAMOVIČ, Karolina, *Úsvit moderního konstitucionalismu*, Praha 2007, s. 80.

2 Frankfurtský parlament

Frankfurtský parlament zasedal od 18. května 1848 do 31. května 1849. Navzdory jeho neúspěchu zůstal ve vědomí Němců dodnes. Odvolávají se k němu jako k prvnímu veřejně svobodně volenému zákonodárnému orgánu, a k ústavě, kterou parlament schválil, jako k dokumentu, který se stal podkladem ústavy výmarské republiky.

O formě vlády nového státu se v létě 1848 (a několik dalších měsíců) zatím teprve diskutovalo, bylo proto třeba vytvořit prozatímní funkci, která by zastoupila budoucí hlavu státu – říšského správce. 29. června 1848 byl do této funkce zvolen rakouský arcivévoda Jan.⁵⁵ Parlament ho uznal 12. července. Tímto důležitým krokem oficiálně přestal existovat Německý spolek a vznikl spolkový stát. Arcivévoda Jan sice pár dní poté podnítil vznik ministerstev (zahraničí, vnitra, války a justice), nicméně stát ještě nestál na ústavě, čímž pádem byl vratký, protože nebyla potvrzena a pojištěna jeho existence.⁵⁶

V začátku neexistovaly strany, pouze politické proudy. Stranická struktura se formovala od července do září 1848. Na podzim v parlamentu zasedalo již osm politických stran, které obsadily celé názorové spektrum – od pravice přes střed k levíci. Obecně se odborníci shodují, že většinu představovali umírnění liberálové.

Nejkonzervativnější pravice, reprezentovaná *Milánskou stranou*, trvala na spolupráci se stávajícími vládami států. Tímto požadavkem omazovala právo frankfurtského parlamentu samostatně navrhnout ústavu. V průběhu měsíců jejich umírněnost vykristalizovala v cíl pouze reformovat Německý spolek.

Nejsilnější stranou v parlamentu byla *strana klubu Kasino*. Hlásila se k pravému středu. Byla pro větší svobodu parlamentu v kompetenci tvoření ústavy, zato se ale poměrně tvrdě stavěla proti aspiracím radikálních levicových demokratů (reprezentace *Dönnersbergská strana*), jejichž cílem bylo přijetí ustanovení, která by měnila sociální poměry dělníků a venkovanů. Druhou stranou pravicového středu byla *Landsbergská strana*. Prosazovala demokratický princip vlády – tedy odpovědnost vlády parlamentu, nicméně se nevyjadřovala k tomu, jaký vztah by to v praxi mezi vládou a parlamentem nastavilo, vyhýbala se konfliktům s vládci. Levicový střed odmítal dohodu se státy, přesto byl přístupný brát v potaz podněty vlád, zastupovala ho *strana Württemberského soudu*.

Nejsilnější stranou levice byla *Deutcher Hof* (Německého soudu). Stejně jako další

⁵⁵ Tato volba poukazuje, že v parlamentu skutečně převládal umírněný směr.

⁵⁶ KADLEC, s. 400; KELLMANN, Katharina, *Das Paulskirchenparlament von 1848* [online], [cit. 2022-02-04].

dvě levicové strany (*Westenhallská strana* a *Dönnersbergská strana*) trvala na plné moci parlamentu. Deutcher Hof se navíc jasně vyjadřovala k hlavě státu. Trvala na tom, aby titul císaře byl volený a svěřený kandidátovi pouze na několik let. Navíc chtěli ponechat říšským státům právo se rozhodnout, zdali jejich země bude republikou či monarchií.⁵⁷

S formováním politického systému frankfurtský parlament současně řešil hned několik ožehavých a složitých otázek.⁵⁸

2.1 Idea frankfurtská a rakouská

Na začátku práce již bylo zmíněno, že partikularismus Německého spolku omezoval silový a mocenský potenciál spolkových zemí, proto se snaha o vytvoření jednotné Německé říše jeví jako přirozené vyústění. Němci byli silným a početným národem a svého potenciálu si byli vědomi. Oprávněně se srovnávali se sousedními velmocemi s Rusy a Francouzi.⁵⁹ Myšlenka národního sjednocení Němců v jednom státu byla jednoduchá, neměla ovšem jednoduché provedení.⁶⁰ Jak to u idejí bývá, přerostla své původní cíle. Přesvědčení, že nová Německá říše může zaujmout celý prostor mezi východním Ruskem a západní Francií, už oprávněně nebylo.⁶¹ Němci snili o „*jediné velké říši od Baltu k Andrii*“⁶². Neomezili se však – ke svému neprospěchu – jen na německé či převážně německé země. Odkazovali se na historický vývoj střední Evropy a historická práva jednotlivých států. Určovali teritorium podle původních území Svaté říše římské národa Německého a Německého spolku. Jan Křen ve své knize *Konfliktní společenství; Češi a Němci 1780–1918* popisuje frankfurtskou vizi takto: „*Národní státy historických národů v čele s novým Německem*“⁶³. Říši tedy měly tvořit státy Německého spolku, ať byly německé či nikoliv.⁶⁴ Politika Frankfurtského parlamentu byla egoistická.⁶⁵ Původní idea ustupovala a nastupovalo uplatňování moci.⁶⁶ Němci se bezděčně odchýlili od liberálních hesel svobody.⁶⁷ Frankfurtský parlament nebral ohledy na zájmy zemí, které chtěl sjednotit. V rámci předvolebního dění v Čechách se k této otázce velmi vnímavě vyjádřil F. L. Rieger, při své obhajobě samostatného Rakouska.

⁵⁷ KELLMANN, *Das Paulskircheparlament von 1848*.

⁵⁸ Dnes je frankfurtskému parlamentu vytýkáno, že se porady a deputace táhly příliš dlouho, takže propásł příležitost, kterou revoluce naskytla.

⁵⁹ KŘEN, *Konfliktní společenství*, s. 88.

⁶⁰ ŠTAIF, *Revoluční léta*, s. 39.

⁶¹ KŘEN, *Konfliktní společenství*, s. 88.

⁶² MARŠAN, s. 39.

⁶³ KŘEN, *Konfliktní společenství* s. 99.

⁶⁴ Ostatně např. na české země bylo obecně pohlíženo jako na německé, či poněmčilé. URBAN, s. 35.

⁶⁵ KADLEC, s. 400.

⁶⁶ Např. potlačení poznaňských Poláků, či posléze v rámci profrankfurtské agitace vyhrožování mečem Čechům. KŘEN, *Konfliktní společenství* s. 90.

⁶⁷ MARŠAN, s. 63.

Odsuzoval to, aby frankfurtský parlament měl možnost rozhodovat o zemích, na kterých mu mimo připojení a rozsahu Německé říše nezáleží a jejichž vnitřní poměry nezná. Vyjádřil roztrpčení nad tím, že jedině, o co ve frankfurtském parlamentu usilují je, aby se menšina podrobila většině.⁶⁸

Tato práce nemínila vyličit Němce jako utlačovatele menších národů, ostatní národy podléhaly podobně silným nacionálním idejím, pokud bychom se věnovali jejich otázkám, narazili bychom na podobné tendence.⁶⁹

Křen v poslední zmíněné publikaci také tvrdí, že Němci uznávali mezi další národy pouze Maďary, Italy a Poláky.⁷⁰ Ostatní Slovany – Čechy a podunajské Slovany (Chorvaty a Slovincy) – plánovali začlenit do Německé říše. O jejich připojení odmítali polemizovat, odmítali jen uvažovat o tom, že by mohli od připojení upustit, navzdory jasným znakům nesouhlasu Slovanů.⁷¹ Nová říšská ústava měla menšinám zajistit kulturní práva (jazyková), a tím byla jejich národní otázka uzavřena.⁷² Vesměs se počítalo s postupným poněmčením a vymizením problému.

Otázka formy sjednocení německé říše byla nejožehavější a nejrozporuplnější otázkou ve frankfurtském parlamentu. Jednalo se o dvě koncepce, *velkoněmeckou* a *maloněmeckou*. Předmětem otázky bylo Rakousko, nebo tedy rakouské oblasti Německého spolku (České země, Rakouské dědičné země), jednalo se o tom, zdali bude sjednocené s Německou říší, či ne. Velkoněmecká koncepce chtěla začlenit rakouské oblasti. Přinášela ideu obrovského mocného státu. Proto byla pro mnohé Němce lákavá. Ovšem právě zde se nejvíce projevil německý egoismus. Z pohledu Němců mělo k připojení rakouských oblastí dojít tím způsobem, že měla zvítězit revoluce. Měla způsobit rozpad a zánik Habsburské monarchie a její němečtí obyvatelé⁷³ se měli připojit k Německé říši.⁷⁴

Maloněmecká koncepce počítala se spojením zemí bez Rakouska. Centrální zemí Německé říše mělo být Prusko.

Rakušané k otázce přistupovali zcela jinak než Němci z čistě německých zemí

⁶⁸ RIEGER, František Ladislav, *Řeči Dra. Frant. Ladisl. Riegra a jeho jednání v zákonodárných sborech*, Praha 1883, s. 10.

⁶⁹ Např. Maďari, ve svém novém dualismu, menšiny krutě potírali. František Palacký ve svém dopisu do Frankfurtu zmiňuje heslo: nejprve jsi Maďarem a až potom člověkem. *Dopis do Frankfurtu*, 11. dubna 1848.

⁷⁰ Byli pro obnovení Polska, nicméně Jan Křen se na straně 88 domnívá, že to bylo proto, aby polské oblasti vymanili ze záboru Rusů. Ostatně frankfurtské nevybíravé přivlastnění Poznaňska ve prospěch Poláků a jejich státoporných nadějí nebylo.

⁷¹ ŠTAIF, *Revoluční léta*, s. 39–41.

⁷² KŘEN, *Konfliktní společenství*, s. 90.

⁷³ Jak již bylo zmíněno, představa, kdo všechno je německé obyvatelstvo, neodpovídala úplně skutečnosti.

⁷⁴ SCHELLE, Karel, *Státoprávní aspekty revoluce 1848–1849 v rakouských, českých a uherských zemích*, Ostrava 2019, s. 10–15.

Německého spolku. Jejich velkoněmecká idea byla odlišná. Tradiční idea Rakouska zněla asi takto: velké Rakousko, mnohonárodnostní a nenárodní, které vede střední Evropu.⁷⁵ Nezávislé a federální. Tato idea byla v roce 1848 hluboce otřesena. Taylor ve své knize *Poslední století habsburské monarchie* píše, že s nástupem revoluce a všenněmeckého parlamentu se tradiční idea Rakouska stala jen jednou z alternativních idejí a nově – toho nezvyklá – musela bojovat za intelektuální podporu.⁷⁶ Představa národní symbiózy stála přímo proti nacionalismu, proto byl otřes nevyhnutelný.⁷⁷

Přes rakouský nadnárodní charter měli v Rakousku Němci vždy prvenství. Rakousko bylo orientované německy. Bylo vůdčí zemí v německém prostoru, a podle toho se odrážela jeho kultura a politika. Nicméně německý vliv sloužil státu jako nástroj k centralizaci. Jednalo se o uplatňování moci převážně ve věcech správních, nikoli v národních.⁷⁸

Jen část německy mluvících v Rakousku tvořilo homogenní celek.⁷⁹ Ostatní byli součástí menšin, a i přes svůj mateřský jazyk měli odlišné národní cítění a odlišné preference. Byli zemskými patrioty. (Rakouští vlastenci, čeští vlastenečtí Němci atd.)⁸⁰ Kadlec ve své knize *Dějiny veřejného práva ve střední Evropě* popisuje části Rakouska jako nejednotné a odlišné.⁸¹ S nástupem revoluce obyvatelé habsburské monarchie zapomněli i na to, co bylo v rakouské ideji dobré a opouštěli ji pro nové ideje.⁸² Zde stojí za zmínku, že v Čechách se v revolučních letech zrodil k Rakousku poměrně specifický postoj – paradoxně, vzhledem k soustavnému usilování o autonomii v předchozích staletích, se jako jediní⁸³ hlasitě postavili za Rakousko. Jejich postoj byl poněkud bláhový a některé premisy – hlavně naděje, že se Rakousko reformuje a stane se charakterem převážně slovanské (viz. další kapitoly) byly nesprávné.⁸⁴

Jan Křen i Otto Urban se shodují v názoru, že Rakousko se dlouho k frankfurtskému parlamentu stavělo neutrálně.⁸⁵ Rakouská vláda byla nucena zaujmout vyhraněný postoj teprve tehdy, když německé národní hnutí a frankfurtský entusiasmus, rozvířené frankfurtskou agitací a revolucí, ovládly vídeňské studenstvo, a když Spolkový sněm vydal příkaz k vypsání voleb do celoněmeckého shromáždění. Rakousko nebylo

⁷⁵ KŘEN, *Konfliktní společenství*, s. 93.

⁷⁶ TAYLOR, A. J. P., *Poslední století habsburské monarchie: Rakousko a Rakousko-Uhersko v letech 1809–1918*, Brno 1998, s. 75.

⁷⁷ KŘEN, s. *Konfliktní společenství*, 73.

⁷⁸ KŘEN, tamtéž, s. 71.

⁷⁹ Tamtéž, s. 92.

⁸⁰ MARŠAN, s. 3.

⁸¹ KADLEC, s. 400.

⁸² RIEGER, s. 10.

⁸³ KADLEC, s. 400; KŘEN, *Konfliktní společenství*, s. 121.

⁸⁴ KŘEN, tamtéž, s. 77.

⁸⁵ URBAN, s. 36; KŘEN, tamtéž, s. 70.

v jednoduché situaci, frankfurtská vize se zásadně rozporovala s podstatou Rakouského císařství. Přesto se Rakousko k frankfurtskému parlamentu nemohlo postavit jednoznačně odmítavě. Hrály zde roli četné faktory.

Frankfurtský parlament vysílal jasné zprávy, že jednota Německa není možná bez vzdání se svrchovanosti jednotlivých států.⁸⁶ Habsburkové neměli nejmenší úmysl vzdát se svrchovanosti nad svými državami.⁸⁷ Taylor píše,⁸⁸ že ani vídeňští liberálové nehodlali podstoupit svá nová slibná politická práva plánovanému centrálnímu sněmu ve Frankfurtu. Z jejich pohledu byla Rakouská říše německým státem, který měl v nové Německé říši hrát hlavní úlohu, jako tomu bylo doposud, proto si nechtěli odmítnutím uzavřít cestu.⁸⁹ Odmítnutím vypsání voleb vídeňská vláda nechtěla urazit část svého obyvatelstva, které se nadchlo pro frankfurtskou ideu (zejm. vídeňské studenty). Riskovala by tak další bouři revoluce.⁹⁰

V době zasedání frankfurtského parlamentu se jednalo o zcela novém uspořádání středoevropského prostoru. Rakousko bylo pod tlakem, nemohlo si dovolit ztratit hlavní slovo. Přišlo by tak o svůj velmocenský statut. Maloněmecká koncepce byla podobně nepřijatelná, jako velkoněmecká, Rakousko nepočítalo s odlukou.⁹¹ Mělo by to daleké politické a ekonomické dopady. Hlavní hrozbou byla dominance Pruska – už jen s přihlédnutím k množství pruských oblastí, ve kterých byly vypsány volby do frankfurtského parlamentu, a tím připoutány.⁹² Prusové měli odlišnou byrokracii, navíc byli převážně protestanty, což výrazně odporovalo katolickému Rakousku.⁹³ Rakousko bylo rozpolcené, nechtělo se vzdát ani vlivu, ani své svrchovanosti. Jedno znamenalo stát se součástí Německé říše, druhé zásadně odporovalo. Nicméně na obě tyto vlastnosti idea sjednoceného národního Německa útočila. Situace byla aktuální a vyžadovala řešení. Postoj rakouské vlády byl kolísavý a stále skeptičtější.⁹⁴

Obě koncepce měly své stoupence, nejen ve frankfurtském parlamentu. Podle preferencí se společnost v zemích Německého spolku rozdělila do dvou táborů. Mezi velkoněmce a maloněmce se počítali různí lidé z různých důvodů. Demokratičtí radikálové byly např. často maloněmci, odmítali připustit, aby součástí spolku bylo Rakousko ve své absolutně monarchistické formě. Maloněmci byli stejně tak rakouští

⁸⁶ MARŠAN, s. 153; RIEGER, s. 4.

⁸⁷ KŘEN, *Konfliktní společnost*, s. 93.

⁸⁸ TAYLOR, s. 84.

⁸⁹ Naproti tom Jan Křen v *Konfliktním společnosti* píše, že vidina Rakouska ve středu nové Německé říše se objevovala zřídka. KŘEN, s. 71.

⁹⁰ RIEGER, s. 4.

⁹¹ KŘEN, *Konfliktní společnost*, s. 71; URBAN, s. 36–37.

⁹² Poznaňsko, Západní a Východní Prusy. ŠTAIF, *Revoluční léta*, s. 40.

⁹³ KŘEN, *Konfliktní společnost*, s. 93.

⁹⁴ KŘEN, *tamtéž*, s. 71; RIEGER, s. 4.

vlastenci, zastánci dynastie. Ti odmítli riskovat ohrožení monarchie spojením s Německou říší. Robert Maršan i Jan Křen oba shodně popisují, že těm, kdo se v Rakousku chtěli k Německé říši připojit – národním nadšencům – trvalo dlouho, než pochopili, že kdyby se Rakousko podrobilo velkoněmecké koncepci, znamenalo by to konec habsburské monarchie. (Frankfurtský parlament nepovoloval jiné spojení než personální unii.)⁹⁵ Poté, co si toto mnozí vůdci frankfurtské ideje v Rakousku do důsledku uvědomili, stáhli se a ideu již tolik neprosazovali.⁹⁶ Tento obrat přišel u mnohých těsně před volbami do frankfurtského parlamentu v květnu, a nemálo přispěl k neúspěchu voleb. Podle Štaifa měl na tento obrat velký vliv útěk panovníka z Vídně 17. května, zvedlo se tak silné dynastické cítění, císař dal jasně najevo, že nehodlá dále tolerovat revoluční změny.⁹⁷

Navzdory řadě výhrad k očekávaným usnesením frankfurtského parlamentu, rakouská vláda 9. dubna 1848 s volbami do celoněmeckého shromáždění souhlasila.⁹⁸ Stanovila si však podmínky, za kterých volby v rakouských zemích Německého spolku vypíše. Prohlásila, že není povinna přijímat frankfurtská usnesení, označila je za nezávazná.⁹⁹ Císař navíc podmínil přijetí budoucí frankfurtské ústavy. Vymínil si, že aby Rakousko německou ústavu přijalo, musí vyhovovat požadavkům celého Rakouského císařství. V jiných případech k ní nepřistoupí.¹⁰⁰

⁹⁵ KŘEN, tamtéž, s. 121.

⁹⁶ KŘEN, tamtéž, s. 85, MARŠAN, s. 60.

⁹⁷ ŠTAIF, *Revoluční léta*, s. 51–52.

⁹⁸ RIEGER, s. 4; URBAN, s. 34.

⁹⁹ KŘEN, s. 93.

¹⁰⁰ RIEGER, s. 4.

3 Čechy a volby do Frankfurtu

3.1 Česko-německý politický boj

Jiří Štaif vidí jaro roku 1848 jako dobu, kdy Češi završili svou obrozeneckou etapu.¹⁰¹ Ramínka vah se převážila a český národ přestal být vedle Němců utlačovaný a převzal vedení ve své vlastní zemi. Překotně vstoupil do světa politiky a stal se důležitým hráčem v otázce tvoření nové střední Evropy. Robert Maršan k tomuto tématu podotýká, že Češi byli politicky nezkušení a neobratní, neměli potřebné odborníky, nicméně duchaplné a charismatické osobnosti jim nechyběly, proto Češi zvládli zaujmout jasný postoj.¹⁰²

Události v Čechách v květnu roku 1848 poměrně výrazně ovlivnily frankfurtský parlament. Stejně tak tomu bylo i naopak. Frankfurtský parlament byl v pobřežnových událostech v Českých zemích jedním z témat, které zásadním způsobem ovlivnilo tvořící se český politický program. Kvůli frankfurtské otázce ožil dávný česko-německý spor a dostal se do nové roviny. Součástí konfliktu je tzv. *boj o Frankfurt*, který situaci výrazně vyhrotil a přiměl strany k radikalizaci. Právě tuto novou formu konfliktu a její vznik se práce pokusí osvětlit, jelikož přímo souvisí s probíranou tematikou a ukazuje, jak frankfurtský parlament působil mimo zdi kostela svatého Pavla. Pro důkladné popsání konfliktu, je třeba blíže se podívat na českoněmecké soužití v Čechách, a jakými změnami procházelo v důsledku revoluce. Práce potřebuje přípravu – půdu, aby bylo zřetelné, proč konflikt zakořenil tak silně. Otázka frankfurtská nebyla jediným spouštěčem, spíše byla silným impulzem, který zapadl do série událostí, které vedly k prohloubení česko-německého nepřátelství.

Boj o Frankfurt se dnes z českého pohledu může jevit jako nevýznamný, jelikož nepřinesl žádné faktické změny. Nicméně je podceňován, minimálně v jedné věci byl velmi podstatný. Češi byli menšinou v plánované mocné Německé říši, většinu měli pouze na domácí půdě, kde se jim zatím nepodařilo dosáhnout autonomních práv. Frankfurtský parlament tak v každém vlasteneckém Čechu vyvolával vidinu „*utopení v německém moři*“¹⁰³. Bez pocitu tohoto reálného ohrožení, které vyžadovalo protireakci, by nedošlo k takovému sjednocení. To, že se Čechům podařilo prosadit vlastní zájem, svědčí o životaschopnosti jejich právě zrozené politiky, a to pro národní uvědomění a budoucí kroky není málo.¹⁰⁴ Současně boj o Frankfurt urychlil rozhodnutí německy mluvících rakouských občanů, tzv. *Austroněmců* nezapojovat se do velkoněmecké

¹⁰¹ ŠTAIF, *Revoluční léta*, s. 33.

¹⁰² MARŠAN, s. 11.

¹⁰³ KŘEN, *Konfliktní společenství*, s. 116.

¹⁰⁴ MARŠAN, s. 150.

koncepce, vybrali si svou cestu na základě dynastických a teritoriálních principů.

O poměrech mezi Čechy a Němci nejvíce prozradí pohled na postavení obou jazyků, jakožto nejzřetelnějších ukazatelů národnosti. Ač se český jazyk kulturně obrozoval, před revolucí byla úředně i společensky výše němčina. Pro každého, kdo chtěl dosáhnout vyššího postavení, či získat úřad, byl německý jazyk nezbytnou dovedností. Mezi zámožnějším obyvatelstvem, stejně tak na úřadech se hovořilo německy. Čeština byla považována za nižší jazyk.¹⁰⁵ Na české obrození a snahy o zrovnoprávnění bylo pohlíženo shovívavě. Němcům nebylo národní hnutí cizí. V německé společnosti také panoval goethovský romantický duch, proto nepotlačovali odlišnosti u jiných národů. Německé prvenství bylo natolik zažitě, že Němce ani nenapadlo obávat se české konkurence, necítili se ohroženi. Teprve když podstatně zesílila střední třída, ve které byl český duch zřetelně patrný, začala si toho německá inteligence všímat. Jejich nesouhlas se projevil toliko jako sympatizování s vládními nařízeními, která Čechy omezovala.¹⁰⁶

Nicméně skutečnost nebyla takto černobílá. Na druhou stranu to byla právě absolutistická vládní nařízení, která přiměla k formaci opozici. Opozici tvořili liberálové a demokrati, které zastupovali jak Češi, tak Němci. V opozici proti absolutismu a carismu se obě národnosti politicky sblížili.¹⁰⁷ První měsíce revoluce v Čechách se nesly v duchu slavné radostné shody mezi Čechy a Němci. Mluvilo se o českoněmeckém vlastenectví. Svatováclavské petiční hnutí mělo stejné zastoupení obou národností, a za cíl si kladlo dosáhnout ideálů lidských práv a svobod, které měly obě strany společné. Měli společného nepřítele, proti kterému automaticky spojili síly, aby byli silnější. České vlastenecké cíle Němce neomezovaly, do té doby, dokud měli společný zájem.¹⁰⁸ Chvilé, kdy nastal konec shody je historicky nešťastná, ač nečekaná. Síly Čechů a Němců se obrátily proti sobě, strany se nacionálně odloučily.¹⁰⁹

Pokud má práce osvětlit, proč k odluce došlo, je třeba nejprve zmínit, že frankfurtský parlament v německém tisku intenzivně – a velmi úspěšně – šířil svou politiku.¹¹⁰ Maršan se domnívá, že do té doby měl německý nacionalismus v Rakousku slabé zastoupení. Již výše práce zmiňuje, že společenskou vrstvou, kde frankfurtská idea ukotvila, bylo vídeňské studenstvo. (Je možné, že mladí lidé, kteří vždy tíhnou k razantním činům, jako třeba k revoluci, byli vyčerpáni vyhybavou a ideologicky prázdnou politikou Rakouska.

¹⁰⁵ MARŠAN, s. 7.

¹⁰⁶ Tamtéž, s. 3.

¹⁰⁷ KŘEN, *Konfliktní společenství*, s. 83; 88.

¹⁰⁸ MARŠAN, s. 10.

¹⁰⁹ KŘEN, *Konfliktní společenství*, s. 83.

¹¹⁰ ŠTAIF, *Revoluční léta*, s. 30.

Proto pro ně byla idea „*celoněmeckého integrismu*“¹¹¹ lákavá.)¹¹² Rychle se šířila dál a oslovovala široké německé obyvatelstvo. Měnila jejich dosavadní postoj. A v Čechách zapůsobila tak, že se stále více Němců (ne všichni) připojilo k ideji velkoněmecka a začalo se obracet proti českému hnutí. Česká národní idea se od té německé mnoho nelišila. Obě národnosti bojovaly za to samé, bohužel jejich cíle se navzájem vylučovaly. Vytrácela se snaha spolupracovat. V hlavách místo toho utkvěla myšlenka národního purismu. Obě strany byly přesvědčené, že na jejich straně je spravedlnost, a druhá strana jim činí příkoří. Obě strany se cítily být napadány a jednaly v přesvědčení, že se brání. Zformovaly se symboly obou národů, stejně tak jako symbol nepřítele.¹¹³

Češi ze sebe nechtěli dělat cizince ve vlastní zemi, Němci Čechy ohrožovali tím, že zpochybňovali jejich domovské a kulturní právo.¹¹⁴ Příkladem mohou být velkoněmecké koncepce pánů Franze Schuselky a Ludwiga von Löhnera. **Franz Schuselka** byl budějovický rodák a publicista. Spolu s Františkem Palackým byl přizván do frankfurtského předparlamentu jako zástupce Českých zemí. Na rozdíl od českého historika pozvání přijal. Byl ideologem německého hnutí v českých zemích.¹¹⁵ Nutil obyvatele k vyhranění, zvolení si národnosti.¹¹⁶ Zastával teorii kontinuálního osídlení Čech Němci. Český národ neznehodnocoval, nicméně pokrok země viděl v dobrovolné germanizaci. (Právě na jeho účet Havlíček Borovský napsal posměšné verše „*Šuselka nám píše z té Německé říše*“¹¹⁷.) **Ludwig von Löhner** vypracoval konkrétní plán nové organizace rakouské monarchie. Chtěl ji tak připravit pro spojení s Německou říší, až budou dokončena jednání frankfurtského parlamentu. V rámci svého plánu vymazal všechny územní hranice a prostor nově přeskládal.¹¹⁸ Zrušil tradiční země Koruny české a nahradil podle etnografie obyvatelstva národně homogenními celky, jednotlivými státními kraji. Jednotlivé kraje měly být podřízené vídeňské vládě. Čechy rozdělil do 2–3 německých krajů na severu. Ve středozeří plánoval 4–5 českých krajů a jižní oblasti Čech plánoval připojit k podobným krajům v Rakousku. Plán měl ústavou zajišťovat národní práva krajů, ale znemožňoval jejich jakékoli spojení. Löhner by tak zabránil veškerým snahám Čechů o národní sjednocení.¹¹⁹

Jak se konflikt stupňoval, Němci Čechy osočovali i politicky. Využili obecného

¹¹¹ ŠTAIF, *Revoluční léta*, s. 33.

¹¹² Tamtéž.

¹¹³ ŠTAIF, Jiří, *Revoluce 1848–1849 a počátky občanské společnosti v Českých zemích*, Litomyšl 1998, s.71.

¹¹⁴ KŘEN, *Konfliktní společenství*, s. 85.

¹¹⁵ ŠTAIF, *Revoluční léta*, s. 11; URBAN, s. 34.

¹¹⁶ KŘEN, *Konfliktní společenství*, s. 73.

¹¹⁷ MARŠAN, s. 60.

¹¹⁸ ŠTAIF, *Revoluce 1848–1849*, s. 78.

¹¹⁹ KŘEN, *Konfliktní společenství*, s. 123.

liberálního odporu vůči Rusku a označili je za „*panslavistickou agenturu carismu*“¹²⁰. Němci zdůrazňovali sociální nevyspělost, české země byly vykreslovány jako zpátečnické.¹²¹ Jan Křen popisuje charakter českého liberalismu jako spíše národní nežli sociální. Český liberalismus byl konzervativnější, v Čechách byly pouze slabé radikální tendence.¹²² Češi se ve snahách o zavedení vlastní správy obraceli spíše ke šlechtě. Byl to pro Čechy přirozenější krok, nabízela se spolupráce v záležitosti zemských sněmů. Maršan píše, že stavy, ač výchovou německé, se názorově shodovaly s Čechy. Záleželo jim na státě a dynastii. Považovali za lepší řešení žít ve státě, kterému vévodí Češi, kteří ovšem akceptují spojení s Rakouskem, nežli se ztratit v německé republice.¹²³

Češi v očích Němců narušovali celoněmeckou pospolitost.¹²⁴ Frankfurtské noviny *Allgemeine Zeitung* 2. května 1848 napsaly: „*Připustit vznik slovanského státního života v Čechách by znamenalo vrazit otrávený meč do hrudi Německa*“¹²⁵.

Němci těžce nesli, že revoluce v Čechách vzala český ráz.¹²⁶ Maršan i Štaif popisují konkrétní momenty, kdy mohlo dojít k obratu. Maršan se domnívá, že první velké obavy v Němcích vyvolala odpověď na druhou pražskou petici, tzv. *kabinetní list* z 8. dubna. *Druhá pražská petice*, na rozdíl od první, neměla u Němců mnoho podpory, protože požadavky v ní byly Českého rázu. Obavy v Němcích vyvolala příznivá odezva císaře, který pro Čechy (pro ostatní země Koruny české nikoliv) povolil zřízení zemských úřadů a stanovil pravidla voleb do českého zemského sněmu. Ze všeho nejdůležitější však bylo, že vyhlásil plný průchod jazykové a národní rovnoprávnosti. Němce přepadly obavy z české nadvlády, nazývali české snahy tzv. *ultračeštvím*.¹²⁷

Další vlnu německého nesouhlasu vyvolala odpověď Františka Palackého na pozvání do předparlamentu, tzv. *Dopis do Frankfurту*, z 11. dubna 1848. V něm se František Palacký hlasem Čechů postavil proti snahám českých Němců o spojení s Německou říší. Za svou osobu zásadně vyloučil český národ z jakékoliv účasti na přípravách frankfurtského parlamentu. Dopis byl posléze ve dvou částech, 15. a 18. dubna, otištěn v Národních novinách, čímž se k dopisu se dostala široká veřejnost. Německou společnost Palacký šokoval spustil vůči svým slovům lavinu nevole v německém tisku. Mezi Čechy dopis naopak znárodnil a na mnoho dalších let určil směřování české politiky.

¹²⁰ KŘEN, tamtéž, s. 83.

¹²¹ KŘEN, tamtéž, s. 74; ŠTAIF, *Revoluce 1848–1849*, s. 77.

¹²² KŘEN, tamtéž, s. 72.

¹²³ MARŠAN, s. 27.

¹²⁴ KŘEN, *Konfliktní společenství*, s. 85.

¹²⁵ URBAN, s. 36.

¹²⁶ MARŠAN, s. 36.

¹²⁷ ŠTAIF, *Revoluční léta*, s. 29; MARŠAN, s. 37.

Pozváním do výboru padesáti byl František Palacký postaven před zásadní otázku, v jaké formě bude existovat český národ. Bude-li usilovat o státnost, či podrobí-li se, a stane se součástí většího spolku. Za to, jak se Palacký k otázce postavil, zasluhuje vděk, jelikož se otevřeně zastal českého národa, učinil přítrž relativizujícím snahám ze strany Němců a umlčel spory založené na historických dohadách, které zpochybňovaly českou státní tradici. Své jasné a zřetelné odmítnutí účasti doplnil v dopise o důvody, které ho k takovému rozhodnutí vedly. Není pochyb, že Palacký rozuměl problému, před kterým česká společnost stála. Jakožto přední český historik, znalý dějin českého národa, mohl důsledně zvážit rizika, která idea malého samostatného českého státu představovala, přesto se pro tuto možnost rozhodl jako pro jedinou schůdnou, a nabídku velkého celku, kde by český národ byl pouhou etnografickou menšinou, zamítl.¹²⁸

Palacký ve svém dopise nejprve uvádí na pravou míru předchozí vztahy českého království se Svatou říší římskou, označuje je za pouhou formalitu. Prohlašuje český národ za odvěků samostatný a poukazuje na jeho vlastní svobodnou politiku, která vždy odpovídala vůli českého krále. Požadavek spojení českého a německého národa v Německé říši považuje za zcela nový, který v českém historickém právu nemá žádnou návaznost.

Když Palacký dokončil historickou obranu, vykreslil svou vizi uspořádání Evropy. Píše, že Rakousko je nezbytný orgán, který poskytuje záštitu menším národům. Věří v jeho přeměnu v univerzální monarchii, „*federaci seburčených národů*“¹²⁹, tvořenou z převážně slovanských kmenů. Svou vizi stavěl na přesvědčení, že to je etnograficky přirozený stav. Křem tyto domněnky kritizuje jako nereálné. Logicky se domnívá, že německy orientované Rakousko by jen stěží přešlo na orientaci Slovanskou. Navíc podotýká, že Palacký přecenil počty Slovanů a jejich schopnost se sjednotit.¹³⁰ Přetvořená Rakouská monarchie měla tvořit hráz velkému rozpínavému Rusku a chránit střední Evropu a menší slovanské národy před Ruskými panslavistickými snahami. Tato vize je známa jako *austroslavismus*. Palacký směřuje českou politickou orientaci k Rakousku a k Vídni (i když s vidinou reformy). Odsuzuje frankfurtský parlament z plánu vídeňskou vládu zničit. Prohlašuje, že instituce německého říšského sněmu by převzala pravomoci současného říšského rakouského sněmu a tím pádem i zemských sněmů. Ohrozil by i nově povolený plánovaný český ústavní sněm.¹³¹

Palacký zastával v otázce formy sjednocení Němců poměrně nečekaný názor.

¹²⁸ KŘEN, *Konfliktní společenství*, s. 97.

¹²⁹ KŘEN, s. 76.

¹³⁰ Tamtéž.

¹³¹ ŠTAIF, *Revoluce 1848–1849*, s. 75.

Domníval, že Německo se může sjednotit pouze ve formě republik. Ironicky píše: „*množství republik a republiček, – jaký to milý základ k univerzální ruské monarchii!*“¹³² V návaznosti na republiky se také obával rozšíření komunismu.

Palacký se nestavěl k otázce německého sjednocení negativně. Pouze se ho nechtěl přímo účastnit. Věřil v to, že každý národ má právo na sebeurčení. „*Právo národův jesti skutečné právo přírody; žádný národ na zemi nemá práva, žádati, aby k jeho prospěchu soused jeho sebe sám obětoval*“¹³³. Ke konci dopisu se k budoucím vztahům Rakouska a Německa vyjadřuje takto: „*nezbývá nic, než aby obě mocnosti, říše Rakouská i Německá, vedle sebe rovnoprávně se ustrojily, svůj dosavadní svazek, aby proměnily ve věčný spolek k obraně i ke vzdoře, a bude-li v tom jich obapolný zemský prospěch, aby třeba také zřídily mezi sebou jednotu celní.*“¹³⁴

3.2 Předvolební období v Čechách

15. dubna 1848 vydal rakouský ministr vnitra Pillersdorf pokyn, aby české země přistoupily k vypsání voleb do frankfurtského parlamentu. Nařídil tak vedoucímu české zemské správy nejvyššímu purkrabímu hraběti Stadionovi.¹³⁵ Pillersdorf ovšem nechal na svobodném rozhodnutí voličů, zda se voleb účastní.¹³⁶ Otto Urban v České společnosti píše, že s Pillersdorfem před jeho pokynem vypsání voleb v této záležitosti hovořil šlechtic hrabě Lev Thun-Hohenstein (budoucí Stadionův nástupce), který mu doporučil, aby na vypsání voleb netrval.¹³⁷ Hrabě Stadion postupoval v otázce vypsání voleb váhavě. Dokonce nejprve požádal ministra Pillersdorfa o svolení, povolil otázku probírat v Národním výboru. Obával se nesouhlasu Vídně, který mohla vyvolat spolupráce s orgánem, jež byl výsledkem revoluce v Čechách.¹³⁸ Pillersdorf otázku voleb ve výboru probírat umožnil. Národní výbor vypsání voleb 22. dubna razantně odmítl a odeslal svou odpověď do Vídně. Odvolal se přitom na rozhodnutí připravovaného českého sněmu.¹³⁹ Národní noviny podaly toho dne jasnou a stručnou zprávu: „*Budeme-li se chtít připojit k novému německému národnímu spolku, ustanovíme si to na sněmu...*“¹⁴⁰.

Když se stanovisko k volbám v Národním výboru probíralo, došlo k vážným neshodám mezi členy výboru. Členové z řad pražských Němců byli pro vypsání voleb.

¹³² PALACKÝ, *Dopis do Frankfurту*.

¹³³ Tamtéž.

¹³⁴ Tamtéž.

¹³⁵ URBAN, s. 686.

¹³⁶ RIEGER, s. 4.

¹³⁷ URBAN, s. 36.

¹³⁸ Národní výbor byl pozdější název Svatováclavského výboru, ve kterém vznikla petiční prohlášení.

Podle Maršana byl výbor paralelním českým orgánem k frankfurtskému parlamentu. MARŠAN, s. 97.

¹³⁹ RIEGER, s. 4.

¹⁴⁰ Národní noviny, 22. dubna 1848.

Ve spolku se srazily dva tak protichůdné názory, že nebylo možné najít společné východisko. Skupina německých členů se od výboru 18. dubna odtrhla a založila vlastní spolek, tzv. *Konstituční spolek*, který nadále podporoval a propagoval volby do Frankfurtu.¹⁴¹

Odpověď z Vídně na odmítavý dopis Národního výboru přišla 29. dubna. Ve sborníku Riegrových proslavů je překlad části přímého textu této odpovědi: „*Orgánům vládním jest nařízeno zdržeti se všelikého vlivu na volby a dohlížeti ku konání jich potud, aby se pevně držely toho, že nikdo nemůže býti přidržen k účastenství ve volbách, ale také žádnému oprávněnci nemůže v tom překáženo býti.*“¹⁴² Národní výbor se s odpovědí nespokojil. Nedosáhl odvolání voleb. Toho dne probíhaly v Národním výboru deputace ohledně povinnosti jít k volbám, probírala se problematika českého a německého postoje k frankfurtskému parlamentu. Účastni byli i poslanci frankfurtské delegace, kteří byli do Čech vysláni, aby přesvědčili Národní výbor pro svou věc. Chtěli dosáhnout toho, aby české země přistoupily k volbám kladně.¹⁴³

Rieger píše, že na rozdíl od názorově jednotných frankfurtských poslanců, domácí členové výboru se v názorech rozporovali a jejich stanovisko bylo nestálé, byl to odraz rostoucí mezery mezi českou a německou národností. Frankfurtští poslanci ve snaze o propagandu Německého sjednocení s Rakouskem hovořili o hrozícím nebezpečí Ruska.¹⁴⁴ Z českých řad byl předním řečníkem F. L. Rieger, dodnes vážený pro své politické a řečnické schopnosti, který ze stejného důvodu – ruského ohrožení – hovořil proti sjednocení. Jeho řeč se nesla v duchu Palackého dopisu. Výslovně odrazoval Němce od snahy pohltnout Rakousko a Čechy. O dva týdny později byly rozšířené Riegrové myšlenky uveřejněny v ohrazení Měšťanské besedy. Rieger se ohrazuje proti nátlaku Němců slovy: *Domnívali se Němci, že se připojením stane Čechům dobrodiní, pak se přece napřed ptej, zdali je přijmouti chceme a nevnucuj nám své domnělé dobrodiní, aby se nezhrusilo na všechny příští věky.*¹⁴⁵

Deputace probíhaly klidně a umírněně, nicméně neobešly se i bez příspěvků radikálních zástupců. Štaif zmiňuje jednoho výrazně radikálního člena delegace – E. Schillinga. Jeho řeč se nesla v duchu bojovného nacionalismu. Jedinou budoucnost rakouských Němců viděl v sjednocení s Německem. Rieger tohoto poslance také zmiňuje, jeho poznámky Schillinga usvědčují z velmi nevraživého přístupu k českému národu. Byl to právě tento poslanec, který o pár dní později pronesl na schůzi

¹⁴¹ MARŠAN, s. 84.

¹⁴² RIEGER, s. 9.

¹⁴³ ŠTAIF, *Revoluční léta*, s. 46.

¹⁴⁴ RIEGER, s. 5.

¹⁴⁵ Tamtéž.

vorparlamentu nebezpečnou větu: „*Ich glabue, dass, da Bohmen mit der Ueberzeugung dem deutschen Bunde nicht erhalten werden kann, mit der Scharfe das Schwertes an Deutschland gefesselt werden muss.*“¹⁴⁶ (Domnívám se, že Čechy nezískáme přesvědčováním Německého spolku, budou muset být k Německu připoutány ostrým meče. Pozn. autora.)

Navzdory poklidnému průběhu deputací, se situace mezi Čechy a Němci v Praze ještě 29. dubna razantně zhoršila. Večer pokračovaly debaty také v Konstitučním spolku. Jeden z členů při svém proslovu navzdory dopisu z Vídně prohlásil, že se volby do Frankfurtu konat musí. Tím rozlítl v obecnstvu přítomné Čechy. Lež zapůsobila jako rozbuška. Rieger píše¹⁴⁷, že od té chvíle začal skutečný politický boj.¹⁴⁸

Smýšlení českých Němců výrazně ovlivňovala frankfurtská agitace. Nejvýrazněji byl ovlivňovány severní Čechy, které přímo sousedily s německými státy. Již v průběhu dubna se v německých venkovských oblastech Čech šířily letáky, objevovaly se předlohy pro profrancouzské petice a noviny otiskovaly veřejné protesty proti českým aktivitám (např. *Reichenberger Wochenbach* a *Pilsner Anzieger, Granzböten*). Arnošt Klíma, ve své publikaci *Češi a Němci v revoluci 1848–1849*, jako hlavního zahraničního podporovatele českých Němců uvádí *Lipský spolek (Verein zur Wahrung der deutschen Inntressen in den Osatilichen Grenzmarkem)*. Tento spolek si výslovně kladl za cíl bránit německé zájmy na východních hranicích.¹⁴⁹

Spolek rozesílal do německých oblastí Čech provolání, která měla za úkol aktivizovat německou společnost a naklonit ji ve prospěch voleb do frankfurtského parlamentu. Klíma odkrývá, že Lipský spolek promyšleně cílil na co největší skupinu německých obyvatel. Provolání měla stejný cíl, ale různá znění a naladění. Jako příklad Klíma uvádí dvě provolání, obě vydaná 1. května 1848. Obě měla podpořit angažovanost českých Němců ve frankfurtské otázce, nicméně lišil se zvolený způsob, jakým Němce ovlivňovala. První provolání nabádá k přísnému vymezení se vůči politice Čechů. Kárá německé obyvatele Čech, že se dosud podvolovali, nabádá k urychlené nápravě, burcuje k většímu odporu. Jako kontrast k tomuto bojovnému provolání předkládá Klíma druhé provolání, v němž autor naopak chválí dosavadní iniciativu českých Němců a povzbuzuje k dalším krokům. Nabádá Němce, aby Čechům ukázali výhody, které by přinesl pevný svazek s Německou říší. Na těchto příkladech lze vypožorovat, že Lipský spolek využíval nátlaku, ve snaze vzbudit v Němcích výčitky z jejich nedostatečné národní účasti, stejně

¹⁴⁶ RIEGER, s. 10.

¹⁴⁷ Tamtéž, s. 5.

¹⁴⁸ Který Maršan později nazval *Bojem o Frankfurt*.

¹⁴⁹ KLÍMA, *Češi a Němci v revoluci 1848–1849*, s. 27.

tak jako chválu a podporu, která měla Němce podpořit ve snaze přetahovat na frankfurtskou stranu další obyvatele Čech.¹⁵⁰

Provolání Lipského spolku vedla k uskutečnění setkání Němců z Čech a z německého Saska, Slezska i Bavor. Těmto setkáním se říkalo tzv. *pohraniční bratrské srazy*.¹⁵¹ Srazy vedly k semknutí a sjednocení celoněmecké ideje v souladu s frankfurtskými prohlášeními a k následné organizaci postupu v Čechách.

Frankfurtský předparlament prokázal, že mu otázka postoje českých zemí k celoněmeckým plánům není lhostejná. O jeho snaze přimět Čechy ke spolupráci svědčí i již výše zmiňovaná frankfurtská delegace vyslaná do Národního výboru. Snahy frankfurtské delegace však neměly valného účinku. Dokládá to např. článek z 2. května 1848, který vyšel v konstitučních německých novinách Allgemeine Zeitung. Delegace v něm vyjadřuje nespokojenost s otálením českých politických představitelů v otázce vypsání voleb.¹⁵² Neochota Čechů spolupracovat s profrankfurtskými Němci na přípravě voleb, donutila výbor padesáti, orgán zodpovědný za organizaci voleb ve státech německého spolku, k ne zcela korektním krokům. Ještě před samotným konáním voleb vydal výbor padesáti k obyvatelům Čech, Moravy a Slezska svolání, které ve své podstatě naznačovalo, že v případě nutnosti mají být volby zmanipulovány ve prospěch Frankfurtu. Klíma předkládá stručný obsah svolání: „*Svobodné Německo je rozhodnuto chránit právo jednotlivých členů Německého spolku. Kdyby se v některých oblastech pro odpor některé strany zúčastnila voleb jen část obyvatel, pak budou tyto volby uznány shromážděním za právoplatné a budou schváleni poslanci.*“¹⁵³ Že k takovým manipulacím skutečně docházelo dokládají výsledky voleb publikované 7. července v Národních novinách, např. poznatek o zvolení poslance W. Hubera (viz. str. 39).¹⁵⁴

Na rakouské půdě byl nejaktivnější vídeňský *spolek Němců z Čech, Moravy a Slezska*. Členové rozesílali psaní předním německým osobnostem žijícím v českých zemích a pobízeli je k propagování voleb a zabraňování jakémukoli zdržení. Zastávali se také o utvoření zvláštního volebního výboru, který by v případě nutnosti navrhl pro problémové oblasti českých zemí vhodné kandidáty na post frankfurtských poslanců.¹⁵⁵

Frankfurtská agitace byla úspěšná. Maršan zmiňuje, že nejvýmluvnější doklad podalo Žatecko, Litoměřicko a Chomutovsko. Tyto oblasti byly aktivně pro volby. Dali průchod své nevoli vůči odkládání ze strany Národního výboru, a volby připravovaly

¹⁵⁰ KLÍMA, s. 39.

¹⁵¹ Tamtéž, s. 27.

¹⁵² Tamtéž, s. 39.

¹⁵³ Tamtéž, s. 45.

¹⁵⁴ Národní noviny, 7. 7. 1848, číslo 71.

¹⁵⁵ KLÍMA, s. 39.

samostatně předem. V těchto třech oblastech se volilo již 3. května. Podobně na tom byla Cheb, podle Prager Zeitung se zde volilo 9. května.¹⁵⁶

Úspěšnost agitace dosvědčuje také množství dochovaných petic, ve kterých se občané ohrazovali proti odlučování Čech od německých zemí, proti spojení Čech, Moravy a Slezska, a také proti maření voleb do frankfurtského parlamentu.¹⁵⁷ Naprostá většina petic byla ze severočeských měst, z krajů ústeckého a libereckého.¹⁵⁸ Tyto skutečnosti svědčí o všeobecném frankfurtském protičeském smýšlení na severu země.¹⁵⁹ Obyvatelstvo v těchto českých oblastech bylo převážně německé, proto není jejich postoj ničím překvapivý. Nicméně je možné, že petice nemusely ve všech případech odpovídat skutečným poměrům ve městech, ze kterých přišly. Toužimský ve svém obsáhlém rozboru *Na úsvitě nové doby: dějiny roku 1848 v zemích českých* k této otázce zmiňuje, že například z Teplic přišla do Národního výboru petice proti předchozí teplické petici, která se ohrazovala, že město má celkem 4081 občanů, mezi kterými je stále mnoho z těch, kteří cítí bratrství s Čechy, že petiční spolek, který se skládal ze 42 osob neměl právo mluvit za všechny.¹⁶⁰

Nově vzniklý Konstituční spolek převzal hlavní funkci v šíření frankfurtských cílů a až do voleb je aktivně propagoval. Snažil se cílit na český venkov – na české sedláky. Právě zde se v polovině května 1848 odehrál největší politický boj. Nesklízeli ovšem velký úspěch, protože Češi nezůstávali stranou a čile – a velmi úspěšně – bránili své cíle. Velkoněmci byli podráždění českou netečností vůči volbám, které byly 12. května v Českých zemích oficiálně vypsány, a uchýlovali se k urážkám a výhrůzkám. Nutno podotknout, že Češi se naladili na podobnou notu a nezůstali nic dlužní. Maršan popisuje, že prvních pobuřujících vět se skutečně dopustili velkoněmci.¹⁶¹ Konflikt se vyhrocoval a odloučení národů se ještě více prohloubilo.¹⁶² Jan Křen píše, že boj se vedl skutečně pouze v ideové rovině, mimo slovních urážek nedošlo mezi oběma stranami k násilí. Křen také podotýká, že se vedl pouze mezi vyhraněnými občany.¹⁶³

Český venkov se podařilo sjednotit natolik, aby německým útočným krokům odolal. Zásadní roli sehrály Národní noviny a spolek literátů *Slovanská lípa*, který mimo svou

¹⁵⁶ MARŠAN, s. 107.

¹⁵⁷ TOUŽIMSKÝ, Josef Jakub, *Na úsvitě nové doby: dějiny roku 1848 v českých zemích*, s. 336.

¹⁵⁸ Česká Lípa, Zákupy, Rumburk, Litoměřice, Ústí, Děčín, Česká Kamenice, Most, Karlovy Vary a další. TOUŽIMSKÝ, s. 336.

¹⁵⁹ MARŠAN, s. 107.

¹⁶⁰ TOUŽIMSKÝ, s. 344.

¹⁶¹ Např. když se následkem Schillingova prohlášení objevily v německém tisku úvahy, zda by proti Čechům nemělo být použito vojsko jako proti Dánům ve Šlesvicku. Rieger poté na německé ostří odpovídá českým cepem. Plzeňský obzor 7. prosince 1898; ŠTAIF, *Revoluční léta*, s. 47.

¹⁶² MARŠAN, s. 123–126.

¹⁶³ KŘEN, *Konfliktní společenství*, s. 119.

další kulturní činnost vyvažoval profrankfurtské kroky Konstitučního spolku. Jedním z jeho hesel bylo: „*Obrana samostatnosti české koruny proti nájezdům německého parlamentu a spolku*“¹⁶⁴. První číslo Národních novin vyšlo 5. dubna 1848. Noviny vznikly, protože vyvstala potřeba informovat nově politicky angažované Čechy o momentální situaci. Tento úkol byl v čase revoluce výzvou, jelikož to byla doba proměnlivá a chaotická, nicméně Národní noviny plnily svou úlohu výborně po celé dva roky. Téma frankfurtského parlamentu se jejími prvními čísly táhne jako červená nit. Redaktorem novin byl Karel Havlíček Borovský. Borovský měl, jakožto redaktor novin, výborný spisovatel a politicky vzdělaný muž, klíč k formování českého veřejného úsudku a sehrál proto v časech, kdy se chystaly volby do Frankfurtu, důležitou úlohu.¹⁶⁵ Věřil v český národ. Měl smysl pro to, co je pro České země, ve kterou chvíli podstatné, a dovedl vysvětlit, být pohotový i úderný. Využíval všech prostředků. Například na Schuselkovy protičeské aktivity reagoval posměšnou písní „*O tom německém parlamentě*“¹⁶⁶. Píseň, se svými prvními verši „*Šuselka nám píše, z té Německé říše*“¹⁶⁷, se velmi rychle rozšířila a téměř zlidověla. Maršan píše, že české posměšné písničky a letáky, které zesměšňovaly protivníky, ovlivňovaly mínění českých občanů mnohem více, než škrobené velkoněmecké manifesty.¹⁶⁸ Jakmile byl někdo zesměšněn nadobro skončil jako politická autorita. To, že česká agitace působila na občany výrazně více vypovídá o skutečnosti, že obyvatelé Čech byli národně skutečně převážně Češi.

Když byly 12. května vypsány v Čechách volby do Frankfurtského celoněmeckého parlamentu, hned druhý den 13. května se v titulku Národních novin objevila krátká důrazná zpráva: „*Rozepíše se na 20. t. m. wolení do německého parlamentu we Frankfurtu. Newolte!*“¹⁶⁹ 14. května noviny zprávu rozšířily a Borovský v titulku neváhal vyjádřit svůj nesouhlas: „*Pozor!!! Naše ministerstwo we Widni je w tuhém postawení. We Widni podud panuje strana, která samau chutí po Frankfurtu ani toho se neleká, že Němci chtějí, aby náš Císař a Král i s námi Frankfurtu poddaným byl – abychom kromě domácích daní i také německo-říšské kontribuce platili, a jiných takových náhod wíce, jichž ten slawný parlament nám podati chce. Tato strana přiměla naše ministerstwo k tomu, aby proti všemu dobrému vlasti a krále wolení poslů do Frankfurtu rozepsalo. I*

¹⁶⁴ TOUŽIMSKÝ, s. 340.

¹⁶⁵ K. H. Borovský prospěl české politice již dříve, např. ve svých článcích *Slovan a Čech* svou briskní kritikou ukončil tendenci stále většího obdivu k Rusku. Zhodnotil Rusko demokratickým pohledem a učinil závěr, že spojení s carským Ruskem by Češi udělali milový krok zpět. Upozornil tak na nebezpečí adorace velkého slovanského souseda. KŘEN, *Konfliktní společenství*, s. 75.

¹⁶⁶ NÁPRSTEK, Vojtěch, *Zpěvník slovanský I. Písně české a moravské*, Vídeň 1848, s. 5.

¹⁶⁷ Tamtéž.

¹⁶⁸ MARŠAN, s. 126.

¹⁶⁹ Národní noviny, 13. 7. 1848.

vyšlo to proti všemu psilí Národního Výboru na krajské auřady, a budau se tudy ptát lidu po městách i vesnicích, jestli kdo chce do Frankfurtu woliti. – Já radím a Národní Výbor radí – i Bůh sám to welí – aby každý pocitvy Čech takošého wolení se zdržel a zkrátka komukoli odpověděl: že s Frankfurtem ničehož miti nechceme. Jak se wolení rozepíše, dojděte tam a wložte do protokolu, že se napřed ohražujete proti všem autratám, z toho pošlým, a že rozwrženy mají býti toliko na ty, kteří by wolili.“¹⁷⁰

O dva dny později, 16. května, se Národní noviny k frankfurtské otázce vracejí. Otiskly již výše zmíněné veřejné ohrazení proti frankfurtskému parlamentu, které vydala pražská Měšťanská beseda. Autorem tohoto „Osvědčení“ byl F. L. Rieger. Jiří Štaif zmiňuje, že Riegerův přístup k otázce byl důležitý, protože byl jediný, kdo vyzdvihl neblahé dopady sjednocení s Německem na českou ekonomiku.¹⁷¹ Tyto negativní dopady, mimo jiné, Rieger vyjmenovává právě v článku z 16. května. V první řadě odmítá povinnost platit říšské daně. Češi by museli odvádět dávky, aniž by to pro České země mělo přímý prospěch. Byly by užívány pro účely Německé říše, které mohly být Čechům cizí. Dále považoval za neprospěšnou celní jednotu s Německou říší. Obával se, že by vedla k zániku domácího průmyslu. Vytvořila celní hranice mezi Maďarskem, Jihoslovany a Rakouskem. Cla by tak omezila proudění obchodu a Češi by přišli o hlavní odbytiště svých produktů. Museli by se o trh dělit s německými fabrikanty. V neposlední řadě nechce dovolit, aby Němci mohli bez omezení užívat české vojenské síly a odvádět české muže kvůli svým válečným konfliktům. Z podobného důvodu nechce vysílat do ciziny ani české poslance. Uvědomuje si, jak je důležité, aby Češi měli dostatek osobností pro potřeby domácí politiky, zvláště když se připravoval český sněm.

Maršan píše, že v polovině května ustoupila otázka voleb v Čechách do pozadí.¹⁷² Českou pozornost totiž upoutal do Prahy svolaný *Slovanský sjezd*. (Připravování českého sněmu bylo také stále aktuální). O jeho svolání informovaly Národní noviny ve stejný den, kdy byly vyhlášeny volby, 12. května. Od té doby až do konání sjezdu 2. června 1848 přitahovala nadcházející událost většinu pozornosti českého zpravodajství. Aleš Uhlíř ve svém článku *Jak revoluční rok 1848 změnil národnostní soužití ve Slezsku* vidí svolání Slovanského sjezdu jako odpověď na německé aktivity, snahu o vyrovnání. Uhlíř dále poznamenává, že Slovanský sjezd je příkladem toho, jak idea Frankfurtu ovlivnila český politický program.¹⁷³

¹⁷⁰ Národní noviny, 14. 7. 1848.

¹⁷¹ ŠTAIF, *Revoluční léta*, s. 49.

¹⁷² MARŠAN, s. 121.

¹⁷³ UHLÍŘ, Aleš, *Jak revoluční rok 1848 změnil národnostní soužití ve Slezsku* [online], [cit. 2022-25-04].

Plánovaný sjezd nikterak neprospěl napjatým česko-německým vztahům. Němci ve sjezdu Slovanů viděli ohrožení, *panslavismus* v jejich očích nabíral stále horšího významu. Jeho centrem byla Praha. Německý tisk hlavní město líčil jako panslavistickou baštu, kde není pro žádného Němce bezpečno. Někteří Němci se dokonce střežili do Prahy jezdit. Paradoxně Maršan píše, že Praha byla politicky velmi pokojná, nesnažila se o protiútok proti osočením v německém tisku.¹⁷⁴ Nicméně je pravdou, že české hnutí v ní převládlo. Pokud v ní zůstali nějací frankfurtomani, před silně českým pražským veřejným míněním se neodvážili vystupovat.¹⁷⁵

Pár dní před volbami došlo v Rakousku k události, která měla zásadní vliv na průběh voleb. Jednalo se o již zmíněný útek císaře Ferdinanda z Vídně do Innsbrucku.¹⁷⁶ Mnozí rakousky smýšlející Němci, hlavně bohatí obyvatelé německých měst, kteří byli doposud připoutáni k frankfurtské myšlence silícím davovým fanatismem, si plně uvědomili, že monarchie je reálně ohrožována a stáhli se. Tento obrat je zřetelný i z vyjádření Konstitučního spolku večer před volbami v Praze z 22. května (tzv. *Otevřený list*), kde je psáno, že spolek na volby v Praze nenaléhá. Navzdory předpokladům, že politický boj v čase voleb vyvrcholí, docházelo k postupnému útlumu.¹⁷⁷

¹⁷⁴ Německý tisk se často uchýloval k absurdnostem. Např. V Národních novinách 21. 5. 1848 dr. Kozánek popisuje agitaci slezských Němců, kteří v některých městech slibovali, že spojí-li se s Velkým Německem, nebudou se platit daně. UHLÍŘ, *Jak revoluční rok 1848 změnil národnostní soužití ve Slezsku*.

¹⁷⁵ MARŠAN, 133–139.

¹⁷⁶ MARŠAN, s. 142.

¹⁷⁷ MARŠAN, s. 133–139.

4 Faktická příprava a průběh voleb

4.1 Směrnice voleb

Spolkový sněm vyzval státy Německého spolku k volbám 20. března.¹⁷⁸ Následně se v předparlamentu rokovalo o směrnících do celoněmeckého národního shromáždění. Jejich konkrétní podoba vyšla ve dvou rezolucích z března a dubna v rámci tzv. *federálního volebního zákona* (německy *Bundeswahlgesetz*).¹⁷⁹

Jednou z hlavních otázek předparlamentu bylo, má-li se jako podmínka pro všechny státy stanovit přímá volba. Hlasováním bylo rozhodnuto, že nikoliv. Většina zástupců předparlamentu byla pro nepřímé volby. Hlasování dopadlo v poměru 194 hlasů pro povinnou přímou volbu a 317 proti.¹⁸⁰ Přímá volba byla vyhlášena tedy pouze jako základní princip, doplněná dodatkem, že jednotlivé státy Německého spolku si mohou zvolit způsob volby podle vlastních potřeb a zvyků.¹⁸¹

Další úkol předparlamentu bylo ustanovit volební právo. 1. dubna se předparlament usnesl, že volební právo nebude omezené majetkem, náboženstvím, ani třídním příslušenstvím. 4. dubna však do zápisů přibyl také požadavek nezávislosti. Volič musel být vlastníkem občanských práv.¹⁸² Předparlament konkrétně nedefinoval koncept občanství a nezávislosti, stejně jako u způsobu volby, nechal případná omezení na jednotlivých státech.¹⁸³ Většina států definovala nezávislost podle profese. Svobodní podnikatelé v oblasti obchodu, služeb či zemědělství byli držiteli občanských práv a mohli přistoupit k volbě. Naopak každý, kdo byl v podřízeném úvazku, byl práva volby zbaven. Tímto byli z volby vyloučeni tovaryši, zemědělci, fabrikanti, sluhové, nádeníci atd.¹⁸⁴

Volit a být volen mohl tedy každý muž, který splňoval požadavky nezávislosti, a který dovršil věk 25 let. Pasivní volební právo nebylo navíc vázáno na rodiště voleného. Volený mohl zastupovat stát, ke kterému nepatřil. Aktivní volební právo také nebylo striktně vázáno. O to se zastal člen výboru padesáti, Dr. Schilling z Vídně, který upozornil na skutečnost, že z 400 000 potenciálních voličů ve Vídni je 170 000

¹⁷⁸ HUBER, s. 598.

¹⁷⁹ BOTZENHART, Manfred, *Deutscher Parlamentarismus in der Revolutionszeit 1848–1850*, Dusseldorf 1977, s. 123.

¹⁸⁰ KLÍMA, *Češi a Němci v revoluci 1848-1849*, s. 31.

¹⁸¹ HAMEROW, *The Elections to the Frankfurt Parliament*, s. 20; Přímé volby se konaly jen v ojedinělých státech. Mezi nimi bylo např. Šlesvicko.

¹⁸² HAMEROW, s. 20.

¹⁸³ Tamtéž, s. 27.

¹⁸⁴ Tamtéž, s. 22. Hamerow dále podotýká, že v praxi toto rozdělení nebylo jednoznačné. Mnohý řemeslník, hlava rodiny a majitel domu, který platil přímé daně byl k volbám připuštěn. Záleželo to na místní volební komisi, s. 23.

přistěhovalých z různých koutů zemí Německého spolku. Pokud by předparlament trval na tom, aby volba proběhla v zemi, ke které vídeňští obyvatelé právně náleží, mohlo by to diskvalifikovat celých 20 % voličů hlavního města Rakouska.¹⁸⁵ Proto byl mezi směrnicemi zařazen i článek, že přistěhovalci mohou volit v novém bydlišti.¹⁸⁶

Počet poslanců byl stanoven na 649. Vycházelo se z předpokládaného počtu obyvatel Německého spolku. Za každých 50 000 duší měl být vyslán jeden poslanec. Podle počtu obyvatel tak byly země Německého spolku rozděleny do obvodů.¹⁸⁷ Orgánem, který volby organizoval a řídil komunikaci jednotlivých států s centrálním Frankfurtem byl výbor padesáti. Členové výboru v zájmu voleb vyzývali jednotlivé vlády, aby volby uspíšily. Výbor se také zastával o to, aby v zemích, kde volby ještě neproběhly, a kde byl pojem občanství právně nevyhraněný, daly místní vlády přednost výkladu, který umožňuje co největší rozsah voličů.¹⁸⁸

Rakouská vláda vyhlásila volby do Frankfurtu 9. dubna. K výzvě předparlamentu a výboru padesáti se odmítala vyjádřit. Výzvu přijala až po vyhlášení Spolkového sněmu, oficiálního orgánu Německého spolku.¹⁸⁹ O frankfurtských směrnicích rakouská vláda rokovala 14. dubna. Podle zvyku zvolila nepřímou formu volby. To znamenalo, že primární voliči volili nikoliv poslance, ale známé osobnosti ze své obce, či ze svého města. Tyto vlivné osoby – volitelé – potom volily konkrétní poslance. Jeden volitel byl zvolen 500 primárními voliči. Jak již bylo zmíněno, obvody byly zvoleny podle počtů poslanců, a podle předpokládaného celkového počtu obyvatel Německého spolku mělo každý obvod tvořit 50 000 duší. Ke zvolení jednoho poslance by tedy mělo být za potřebí sto volitelů. Nicméně rakouské směrnice určily, že ke zvolení jednoho poslance je třeba 140 volitelů. Důvod byl prostý. Když předparlament určoval počet poslanců, došlo patrně k podcenění počtu obyvatel v Německém spolku. Americký historik Theodor S. Hamerow ve svém článku *The Elections to the Frankfurt Parliament* píše, že předparlament patrně vycházel ze sčítání lidu v roce 1819. Uvádí konkrétní číslo, se kterým bylo počítáno, tedy 30 164 392. Nicméně poukazuje na skutečnost, že skutečný počet obyvatel ve 40. letech, byl patrně o téměř celou třetinu vyšší. Rakouské směrnice jeho slova potvrzují. V císařském výnosu z 18. dubna 1848, ve kterém byly rakouské směrnice voleb do frankfurtského parlamentu vypsány, stojí, že, aby byl dodržen princip velikosti obvodů podle počtu poslanců, musely být obvody zvětšeny z 50 000 na 70 000

¹⁸⁵ HAMEROW, s. 25.

¹⁸⁶ Wiener Zeitung, 18. 4. 1848.

¹⁸⁷ In: *Revolution und Frankfurter Nationalversammlung 1848/1849* [online], [cit. 2022-02-04]

¹⁸⁸ HAMEROW, s. 27.

¹⁸⁹ KLÍMA, s. 30.

duší. Z tohoto důvodu byl také zvýšen počet volitelů na 140.¹⁹⁰ Poslanců mělo být zvoleno za rakouské země 190. 103 z nich mělo být zvolených v českých zemích. Na samotné Čechy připadlo celých 68 poslanců.¹⁹¹

V dalších bodech se rakouské směrnice shodovaly s těmi frankfurtskými. Volby neměly být regulovány majetkovými poměry, ani příslušností ke stavu.¹⁹² Tato ustanovení zásadním způsobem měnila rakouské zvyklosti. Popírala zavedená stavovská a kuriová omezení, která platila v zemských sněmech a také v rakouských říšských volbách. Rakouská vláda si byla vědoma, že zrušení těchto omezení, připuštění širšího spektra voličů k volbám, bude mít vliv na plánované volby do obnoveného českého zemského sněmu.¹⁹³

Co se týče požadavku nezávislosti, právo volit měl v Rakousku každý občan vlastníci občanská práva. Práva volit byli zbaveni zkrachovalí podnikatelé a trestně stíhaní jedinci.¹⁹⁴ Stejně tak byli práva volby zbaveni chudí lidé, kteří neplatili přímé daně a žili z žebroty a milodarů. Vzhledem k rozsáhlé hospodářské krizi na konci 40. let, byla tímto z volby vyloučena velká část obyvatel. Ačkoliv právně nebyly volby omezené výší majetku, většina nemajetného obyvatelstva byla z volby vyloučena.¹⁹⁵

4.2 Vlastní volba

Hamerow zmiňuje, že navzdory zvolenému číslu 50 000 voličů, se jednotlivé obvody svou velikostí lišily. Některé státy měly své území pečlivě rozdělené a čísla v obvodech se jim blížila číslu určenému ve směrnicích. Jiné státy obvody vyhlašovaly podle potřeby a jejich velikost se od 50 000 více či méně odlišovala. V dalších odstavcích Hamerow píše, že největší rozdíly v obvodech byly v rakouských zemích. Jako příklad uvádí Cilli s 85 548 voliči, a naopak Kindberg s 38 075 voliči.¹⁹⁶

Obvody byly dále rozdělené na primární okrsky. Minimální hranice pro okrsek byla 2 500 voličů, maximální naopak 20 000. Okrsky tvořily jednotlivá města, vesnice, farnosti, venkovské komunity, šlechtická panství. Směrnice určovaly, že města ani jiné komunitní celky nesmějí být děleny a mají být vyhlášeny jako samostatné okrsky, pokud splňovaly nejnižší hranici pro okrsek. Okrsky měly být určovány také s ohledem na

¹⁹⁰ Wiener Zeitung, 18. 4. 1848.

¹⁹¹ MARŠAN, s. 107.

¹⁹² Wiener Zeitung, 18. 4. 1848.

¹⁹³ KLÍMA, s. 29.

¹⁹⁴ Wiener Zeitung, 18. 4. 1848; DVOŘÁKOVÁ, *Habsburská monarchie 1848-1918, Volební systém a vývoj volebního práva*, s. 8.

¹⁹⁵ HAMEROW, s. 23.

¹⁹⁶ Tamtéž, s. 29.

policejní obvody.¹⁹⁷

Podle státní vyhlášky se volby mohly konat od 26. dubna. Rozhodnutí o konkrétním dnu bylo ponecháno na samotných volebních obvodech. V Čechách se první kolo voleb do Frankfurtu konalo 20. května. Poslanci se volili ve dnech 22. a 23. května.¹⁹⁸

V určený den se měli voliči od dvanácti hodin dostavovat do volebního místa ve svém okrsku. Každé volební místo mělo svůj volební výbor. Ve výboru byl přítomen krajský úředník, místní obecní pohlavár s pomocnými zástupci a farář. Výbor měl volitelský rejstřík se seznamem voličů. Před volbu výbor odpřisáhl, že nebude žádným způsobem ovlivňovat průběh volby. Každého voliče bylo třeba identifikovat a zkontrolovat jeho volební právo. Přítomný farář sloužil jako ten, kdo může dosvědčit totožnost voliče. Voliči napsali jméno svého volitele na hlasovací lístek, který potom vhodili do úředně zapečetěné urny. Pokud se stalo, že byl některý venkovský volič negramotný, požádal o zápis jména na lístek některého z členů výboru. Přísaha měla zajistit, že oznámení neomezí svobodu volby. Jména těch, kdo podstoupili volbu se zapisovala, samotná volba však byla tajná.¹⁹⁹

Hlasovací lístky se poté posílaly krajským volebním komisím (kde už byl i úředník z magistrátu) k vyhodnocení. Když byly hlasy sečteny a vyhodnoceny, byli zpraveni volitelé. Volitelem mohl být pouze občan, který měl stálé bydliště v daném obvodu. Volitelé z celého obvodu se potom v určené datum sešli v hlavním krajském městě k druhému kolu voleb a zvolili konkrétního poslance a jeho zástupce. Poslanci již nebyli vázáni bydlištěm, volitelé mohli volit osobnosti z celého Rakouska. Aby byl poslanec zvolen, stačila nadpoloviční většina hlasů (na rozdíl od voleb do říšského sněmu se nedbalo na účast, nebyla stanovena hranice 75% účasti)²⁰⁰. Pokud žádný z poslanců nezískal nadpoloviční většinu, konala se další kola voleb. Volitelé však mohli volit již jen z poslanců s nejvíce hlasy. Měli-li poslanci stejný počet hlasů, o tom, komu bude podstoupen úřad, rozhodl los. Pokud byl poslanec zvolen ve vícero krajích, mohl se rozhodnout, který bude zastupovat. Každý poslanec měl svého zástupce. Kandidáta s druhým nejvyšším počtem hlasů. Zástupce mohl zaujmout místo poslance v případě, že oficiální poslanec místo odmítl, nebo se v průběhu zasedání parlamentu nemohl dále účastnit schůzí.

O výsledcích voleb byli poslanci zpraveni individuálně. Měli možnost se ke zvolení

¹⁹⁷ In: *Die Wahlgesetze für die Abgeordneten der deutschen National-Versammlung aus dem April und Mai 1848* [online], [cit. 2022-11-15]

¹⁹⁸ ŠTAIF, *Revoluční léta*, s. 51–52.

¹⁹⁹ In: *Die Wahlgesetze für die Abgeordneten der deutschen National-Versammlung aus dem April und Mai 1848* [online], [cit. 2022-11-15]; DVOŘÁKOVÁ, s. 9.

²⁰⁰ DVOŘÁKOVÁ, s. 10.

vyjádřit, přijmout je, či odmítnout. Výbor padesáti trval na jejich urychlenému odjezdu do Frankfurtu, aby se mohli chopit svých poslaneckých úloh. (Přes naléhání jich dorazilo jen něco málo přes polovinu). Poslanci jeli do Frankfurtu s vědomím, že zastupují německé obyvatelstvo svého kraje a nejsou ve svých rozhodnutích a hlasování vázáni na domácí výbory.²⁰¹

²⁰¹ In: *Die Wahlgesetze für die Abgeordneten der deutschen National-Versammlung aus dem April und Mai 1848* [online], [cit. 2022-11-15]

5 Výsledky voleb v Čechách

Oblasti habsburské monarchie, byly rozděleny do 190 volebních obvodů. 103 z nich připadlo na české země. Větší polovina okrsků habsburské monarchie byla tedy tvořena českými zeměmi. Němci z Čech byli, kromě Vídně, pokládáni za nejsilnější základnu frankfurtského sněmu v Rakousku a s jejich hlasy se ve Frankfurtu počítalo. Šestnáct českých krajů bylo rozděleno do 66 obvodů. V každém obvodu měl být zvolen jeden poslanec. Praha byla samostatným volebním obvodem a měla zvolit dva poslance. Celkově tedy mělo být v Čechách zvoleno 68 poslanců.²⁰²

Konkrétní výsledky voleb v jednotlivých českých krajích byly uveřejněny v pražských německých novinách Prager Zeitung 5. července. V českých Národních novinách se výsledky objevily o dva dny později. Zpráva v nich byl do češtiny přeložený výpis podstatných informací publikovaných v Prager Zeitung.²⁰³ Zpráva obsahovala jména zvolených poslanců a jejich náhradníků. V některých případech doplňovala konkrétní čísla k účasti ve volbě. Tabulka s konkrétními výsledky voleb ve všech českých krajích je v příloze práce. (viz. str. 50–52) Zde je uveden obecný souhrn doplněný o informace z výše zmíněné zprávy z Národních novin.

Po ukončení voleb čelili velkoněmci trpkému neúspěchu. Celková účast v habsburské monarchii na volbách byla nízká. Ze 190 obvodů volilo pouze 120. Takto nízký počet způsobila většinová neúčast v Čechách. Štaif ve své studii podává obecný souhrn výsledků na úrovni českých okresů: z 68 českých okresů volilo 20. Na Moravě byla účast vyšší – navzdory vyjádření moravského zemského sněmu proti volbám do Frankfurtu 28. dubna 1848 – volilo 23 okrsků z 28. Slezané měli dokonce plnou účast, volilo se ve všech sedmi okresech.²⁰⁴ Dvanáct poslanců bylo zvoleno před termínem voleb, v krajích, které uskutečnily volby před stanoveným termínem. Byly to okresy, které práce již výše zmiňuje, Žatecký, Chomutovský, Litoměřický a Cheb. V oficiálním termínu již byla účast horší. Nejvíce se volilo v severních německých okresech, hlavně na Boleslavsku a Loketsku. V Boleslavském Frýdlandu volil celý okres, zvolili jistého Karla

²⁰² MARŠAN, s. 107.

²⁰³ Prager Zeitung, 5. 7. 1848; Národní noviny, 7. 7. 1848, číslo 71.

²⁰⁴ Slezský postoj výstižně popisují opavské noviny *Troppauer Zeitung*, které se měsíc po volbách ohrazují proti Slovanskému sjezdu: „České zmatky nutí nás prositi ministerstvo, aby učinilo rozhodná opatření proti domýšlivému a hrozivému chování Čechů. My, němečtí Slezané, prohlašujeme jednou pro vždy, že opovrhujeme nepřirozeným svazkem s Čechy z království... Kdyby Čechům z království napadlo chtít nás hrozbami anebo dokonce násilím vtěsnati do jejich vysněného slovanského spolku, tedy nabudou příležitosti, aby se o naší německé národnosti přesvědčili nejen podle našeho německého smýšlení, ale i našimi německými činy.“ UHLÍŘ, *Jak revoluční rok 1848 změnil národnostní soužití ve Slezsku*; ŠTAIF, *Revoluční léta*, s. 51–52.

Czörniga.²⁰⁵ Na Jablonecku volila méně než polovina voličů. Volilo zde 29 143 primárních voličů z celkového počtu 69 475. O něco lépe na tom byl Mimoňský kraj, zde volilo 34 113 voličů z 65 440.²⁰⁶ Maršan píše, že přestože byla na německém severu účast největší, pořád byla menší, než velkoněmci očekávali.²⁰⁷ Některé dědiny se zde navíc výslovně vyjádřilo proti volení. Byli mezi nimi např. Starý Dub a většina dědin z Českodubské oblasti.²⁰⁸ Stejně tak byl pro velkoněmce zklamáním českoněmecký jih.²⁰⁹ Účast zde byla minimální, což jen dokazovalo, že frankfurtská agitace zde měla malý vliv. Nevolilo se v Českých Budějovicích ani v Českém Krumlově. V Kaplici byl zvolen jistý Wilhelm Huber, nicméně Národní noviny doplňují, že ze zvolených 82 volitelů jich 78 nevolilo, takže Huber byl zvolen pouhými čtyřmi hlasy.²¹⁰ Ani v dalších smíšených oblastech jako např. Plzeň, Třebechov, Lanškroun atd. se nevolilo. V obvodech Plzeňského kraje byla účast různá. V Planském obvodě byl úspěšně zvolen jistý Franz Gerstner a to 46 voliteli z 54. Ve Sřibře byl zvolen Karel hrabě Rothkirch-Panthen, který ovšem poslanecký post odmítl. Byl zvolen 23 voliteli z 55. Dalším příkladem nízké účasti byl Bydžovský kraj, kde volilo pouze Vrchlabí. Voliči si zde zvolili Bedřicha hraběte Deyma, nicméně z 59 328 voličů Bydžovského kraje k volbám přistoupilo jen 9 303. Za celý obvod tedy volilo pouhých 17 volitelů.²¹¹

V čistě českých oblastech k volbám nikdo nepřišel. Ve termínu voleb bylo zvoleno pouhých osm poslanců, to spolu s původními dvanácti, zvolenými v předtermínu voleb, činilo 20 poslanců. Většina zvolených byla předáky Konstitučního spolku.²¹²

Praha měla zvolit dva poslance, nicméně v celé Praze se sešly pouhé tři hlasy. Volby v hlavním městě proto musely být pro nedostatečnou účast prohlášeny za neplatné.²¹³ Praha přistoupila k volbám jako pravý reprezentant Čechů a poslala jasný vzkaz všem, kdo pochybovali o české národní převaze.

5.1 Frankfurtští poslanci z Čech

Při porovnání poslanců zvolených v Čechách (viz. str. 46–50) lze vysledovat společný sociální rys. Tímto rysem je příslušnost ke vzdělané vrstvě. Naprostá většina zvolených byli příslušníci liberálního měšťanstva. Nejčastější profesí poslanců byl právník.

²⁰⁵ Národní noviny, 7. 7. 1848.; Noviny přidávají zajímavou zmínku, že voliči jeho zvolení podmínili tím, že nesmí odcestovat do Frankfurtu dříve, než ho povolají.

²⁰⁶ Tamtéž.

²⁰⁷ MARŠAN, s. 107.

²⁰⁸ Národní noviny, 7. 7. 1848.

²⁰⁹ Tamtéž.

²¹⁰ Tamtéž.

²¹¹ Tamtéž.

²¹² MARŠAN, s. 145–149.

²¹³ Tamtéž, s. 149.

Následovali univerzitní profesori, vyšší úředníci, lékaři a literáti. Všichni pocházeli z majetkově zajištěných rodin ať už vysokých úředníků, podnikatelů či průmyslníků. Mezi zvolenými poslanci nechybí ani zástupci šlechty. Pouze příslušníci nižších vrstev mezi poslanci nejsou. Hamerow uvádí, že v celém frankfurtském parlamentu, jehož členy bylo 589 poslanců, byli pouze čtyři řemeslníci a jediný rolník. Právě kvůli této sociální uniformitě bylo parlamentu posměšně přezdíváno *parlament profesorů*.²¹⁴

Najít společný názorový rys českých poslanců nelze tak snadno, jako určit sociální podobnost. Poslanci se hlásili k celému názorovému spektru. Příslušnost k jednotlivým stranám v parlamentu potvrzuje jejich rozdílné názory na formu konstituce a míru demokracie. Nechybí zástupci konzervativních monarchistů (např. hr. Deym) ani radikálních demokratů (Moritz Hartman). Další rozměr přinášejí postoje poslanců k velkoněmecké a maloněmecké otázce. Otázka příslušnosti Rakouska k Německé říši bylo natolik komplexní téma, umožňovalo tolik politických variant, že téměř znemožnilo vypořádat výraznější názorovou shodu. Poslanci se mohli lišit v otázce, zda Rakousko má či nemá být součástí Německé říše. Mohli mít odlišné názory na pojištění rakouské autonomie a svrchovanosti v případě připojení. I zde lze mezi českými poslanci najít zástupce obou názorů. Pro úplné odloučení Rakouska od Německé říše byl např. vysoký rakouský úředník Franz Philipp von Sommaruga. Zapáleným velkoněmcem byl naopak židovský poslanec Ignác Kuranda. Důležitým faktorem, který usměrňoval názor jednotlivých poslanců, bylo vlastenectví. Němci z Čech mohli být zastánci maloněmeckého řešení. Přáli si, aby k Německé říši byly připojeny jen německé oblasti Čech bez zbytku Rakouska. Opakem mohli být Němci z Čech, kteří se cítili být Rakušany a byli pro maloněmecké řešení, bez připojení českých oblastí k Německé říši. Stejně tako mohli být Rakušané pro připojení, velkoněmecké řešení, avšak se zajištěním vůdčí rakouské role. Jednotlivé oblasti Čech ovládaly v roce 1848 různorodé názory. Zvolení poslanci jsou toho jasným odrazem. Vzhledem k této diverzitě nelze při zběžném pohledu a při kusých informacích, které níže přiložené medailonky poslanců obsahují, hledat spjitosti. Každý z poslanců zastával vlastní názor, který převzal na základě svého vzdělání, národního přesvědčení, náboženství a příslušnosti k sociální vrstvě. Tento názor více či méně odpovídal názorům volebního obvodu, který poslanec reprezentoval.

²¹⁴ HAMEROW, s. 30.

6 Další činnost frankfurtského parlamentu

Volební okrsky v Čechách byly jediné německé – z celoněmeckého pohledu německé – oblasti, které se voleb zdržely. Ostatní německé a rakouské země své poslance vyslaly. Volili i poznaňští Poláci, i když zdráhavě. Byli na straně velkoněmců, protože frankfurtský parlament se stavil příznivě k otázce obnovení Polska. Nesdíleli proto s ostatními Slovany orientaci na Rakousko. Další rakouští Slované, Slovinci a Chorvati, naopak následovali příkladu Čechů a u voleb také chyběli. Omezená účast rakouských poslanců frankfurtský parlament oslabil. Nedostatečným obesláním byla poprvé otřesena důvěra veřejnosti.²¹⁵

V parlamentu se vedla dlouhá jednání o formě ústavy. Projednávaly se zásadní otázky organizace státu a vztahu budoucí říšské vlády k jednotlivým německým státům. Domluvu ztěžovala názorová rozdílnost. Jana Lachmud ve svém článku *Die Verfassungsgerichtsbarkeit in der Kremsierer und der Frankfurter Reichsverfassung 1848/49* píše, že ústavní liberalismus předpokládal, že svolání národního shromáždění uspokojí touhu revolučních proudů měnit zavedené pořádky a spokojí se změnami na základě současného práva. Doufali, že nová německá ústava bude přijata na základě shody mezi knížaty a frankfurtskými poslanci. Radikální demokracie však v národním shromáždění viděla nástroj, který na základě principů lidové suverenity přinese zásadní sociální proměnu.²¹⁶

Kromě vnitřních tahanic musel parlament řešit také současnou politiku. V dubnu a květnu zaznamenala první vojenské úspěchy kontrarevoluce. Vládám se dařilo upevňovat své pozice proti revoluci. Rušivě působily i demokratické struktury, které se formovaly mimo parlament. Dělníci zakládali sdružení a tlačili na parlament, aby jim zajistil základní životní práva. Hlavním problémem byla ovšem Šlesvicko-Holštýnská válka s Dánskem, která vrcholila v letních měsících roku 1848. Byla to válka mezi severním Německem a Dánskem o kontrolu nad Šlesvicko-Holštýnskem.²¹⁷ Mezi spojenými silami Německého spolku v čele s pruskou armádou a Dánům.²¹⁸

Frankfurtský parlament nejvíce ovlivnilo příměří, které Prusko podepsalo 26. srpna 1848. Učinilo tak jménem Německého spolku, čímž úplně pominulo prozatímní říšskou

²¹⁵ Tamtéž, s. 50.

²¹⁶ LACHMUND, Jana, *Die Verfassungsgerichtsbarkeit in der Kremsierer und der Frankfurter Reichsverfassung 1848/49*, Praha 2006, s. 397–399.

²¹⁷ ŠTAIF, *Revoluční léta*, s. 31–32.

²¹⁸ Ve Šlesvicku vznikla v březnu prozatímní vláda, propuklo hnutí za svobodu, které chtělo odtrhnouti od Dánska. Šlesvicko se obrátilo na pomoc Německého spolku – bývalého. Ve Šlesvicku byly vypsané volby, mělo se tedy stát součástí Německé říše. Dánové se ohradili, porušila by se tím smlouva z roku 1460 o nerozdělitelnosti Šlesvicka-Holštýnska. SVENDSEN, Nick, *The First Schleswig-Holstein War 1848–50*, 2010.

moc a celý parlament tím zpochybnilo. Evropské mocnosti navíc přijetím příměří daly najevo, že neuznávají celoněmecké shromáždění podle mezinárodního práva. Období po podpisu příměří je pro frankfurtský parlament známé jako *zářijová krize*, otázka totiž ještě více zdůraznila rozdíly mezi pravicí a levicí. Liberální poslanci proti příměří neprotestovali, nechtěli se stavit proti silnému Prusku. Levice naopak věrně obhajovala šlesvické hnutí.²¹⁹ V tomto období si společnost uvědomila faktickou omezenost parlamentu. Vznikla kontroverze. Problémem parlamentu bylo, že měl pouze legislativní moc, výkonná mu chyběla. Nemohl také probořit odpor vlád, jelikož neměl jednotnou armádu. Byl proto bezbranný. Závažnost těchto nedostatků se projevovala tím více, čím déle se vedla jednání o ústavě.²²⁰

27. října 1848 bylo ve Frankfurtu odhlasováno velkoněmecké řešení. V Rakousku byla 31. října revoluce krutě potlačena vojskem hraběte Windisgrätze. O měsíc později nový rakouský ministerský předseda Felix von Schwarzenberg vyhlásil nedělitelnost habsburské monarchie, čímž výsledek hlasování znehodnotil. (Nedělitelnost poté byla zakotvena v nové rakouské ústavě u 4. března, tzv. *oktrojové ústavě*). S takovýmto jasným rakouským postojem již nebylo velkoněmecké spojení proveditelné. Od prosince roku 1848 parlament počítal s maloněmeckým spojením, tedy bez rakouských částí Německého spolku. V lednu bylo odhlasováno, že Německá říše bude monarchií. Sjednotí se pod dynastií Hohenzollernů.

Základní práva národa německého (německy *Grundrechte des Deutschen Volkes*) byla vydána 28. března 1849. Tato ústava přinášela základní práva, která měla platit jednotně napříč říší a měla být nadřazena jednotlivým státním ústavám. Ústavní výbor formuloval články říšské ústavy obezřetně a závazně. Zorganizoval Německou říši jako mocný suverénní stát, spravovaný jako konstituční monarchii s dělbou moci mezi vládou volenou císařem a říšským dvoukomorovým sněmem. Ústava zajišťovala, že stavy, nebo legislativa jednotlivých států, nesmí popírat základní práva říšské ústavy. Na druhou stranu bylo státům přiznáno právo podat žalobu, pokud by práva v jejich ústavě byla porušována říšskou mocí.²²¹

Ústava byla parlamentem přijata 28. března. Den předtím byla pruskému králi Fridrichu Vilému IV. nabídnuta říšská koruna. (Pruská vláda mezitím potlačila revoluční hnutí a 6. 12. 1848 přijala novou ústavu.) Pruský král toto gesto ovšem nepřijal s povděkem a korunu 3. dubna 1849 odmítl. Odvolával se na práva jednotlivých panovníků a knížat německých zemí. Zachoval se tak však ještě z dalších důvodů. Jedním

²¹⁹ KELLMAN, *Das Paulskirchenparlament von 1848*.

²²⁰ MARŠAN, s. 153.

²²¹ LACHMUD, s. 397–399; KADLEC, 400–401.

z těchto důvodů bylo, že nechtěl přijmout korunu od revolučního parlamentu. Jakožto absolutistický vládce byl přesvědčený, že právo vládnout má od Boha. Přijmout korunu od lidového parlamentu by znamenalo podělit se o moc, a to neměl Fridrich Vilém v úmyslu udělat. Dalším důvodem bylo, že panovník musel brát v potaz také ostatní mocnosti. Předpokládal, že Anglie, Francie ani Rusko by jednotný německý stát nepřijaly. Jít proti nim přijetím koruny Německé říše nebylo politický výhodné.²²²

Reakční vlády Rakouska a Pruska, nyní posílené vlastními ústavami, začali odvolávat své frankfurtské poslance. Větší středoevropské státy, jako Sasko a Bavorsko, následovali jejich příkladu. Frankfurtský parlament byl tímto oslaben. Odchodem rakouských a pruských poslanců ubylo umírněných liberálních sil, parlament se tak postupně radikalizoval, což přimělo odstoupit další liberály. Už v květnu byla v parlamentu většinová levice. Německé země přes odmítnutí pruského krále nepřestávaly tlačit na ústavu, na kterou celý rok čekaly. V květnu v četných oblastech propukaly nepokoje, revoluční hnutí za ústavu. Oslabený parlament (jeho jádro, tzv. *Rumpfparlament*) se kvůli hrozbě útoku pruské armády 30. května přesunul do württemberského hlavního města Stuttgartu, kde chtěl dále prosazovat ústavu. Parlament již ztratil svou sílu, neměl dostatek poslanců, aby mohl legitimně zasedat. Württemberská vláda parlament přestala tolerovat. 18. června 1849 byl parlament definitivně rozeznán württemberským vojskem.²²³

²²² KELLMAN, *Das Paulskirchenparlament von 1848*.

²²³ KADLEC, s. 401

Závěr

Frankfurtský parlament svých cílů nedosáhl. Jednotná Německá říše, která by stála na demokratickém základu byl příliš ambiciózní cíl. Není možné s určitostí říci, zdali by byly šance parlamentu na úspěch větší, kdyby byli mezi poslanci zástupci ze všech rakouských zemí Německého spolku. Nesporné je, že Češi svou neúčastí volby částečně znehodnotili. Ostatní středoevropští Němci odpor Čechů jistě nepocítili tak zřetelně, jako čeští frankfurtští Němci, přesto je možné předpokládat, že nějakou odezvu vyvolal. Odezvou mohly být pochyby o německé kvalitě Čech a z nich pramenící diskuze o opodstatnění přesvědčení, že Němci mají právo Čechy připojit ke své říši.

Tyto otázky zastiňuje skutečnost, že samotné Rakousko se postavilo proti velkoněmecké myšlence. Kroky Čechů zanikly, splynuly s postojem Rakouska. Navzdory tomu český postoj nebyl nevýznamný. Češi byli v té době jediným neněmeckým národem bývalých spolkových zemí, který byl dostatečně silný na to, aby se proti rostoucímu pangermanismu postavil a připomenul, že i jiné národy bojují za své životní právo. Toto úsilí Čechové také vyvinuli. Postavili se proti Frankfurtu svou žurnalistikou, politikou i faktickou neúčastí ve volbách. Nejlépe český postoj vystihuje slabý výsledek voleb. Nebyla zvolena ani třetina poslanců, z 68 českých okresů jich volilo pouhých 20. Kdyby se Češi postavili proti Rakousku a připojili se k Němcům, mohlo to mít výraznější dopady, než jaké měl jejich opačný postup. Svým odporem by podryli již slabé Rakousko, celkově by oslabili spojení absolutistických vlád ve střední Evropě a zpomalili by kontrarevoluci. To by mohlo pozměnit vývoj událostí ve prospěch Frankfurtu.

Češi si zvolili méně populární stranu a podařilo se jim obhájit své priority. Pomohli Rakousku zůstat legitimní historickou alternativou. Otevřeli si tak možnosti do budoucna, ačkoliv navrátil se absolutismus nasvědčoval o opaku. Největší dopad však měl postoj Čechů v roce 1848 na budoucí česko-německé vztahy. Boj po volbách neskončil. Češi od té doby nepřestali upínat své síly na odpoutání od veškerého německví. Rozchod mezi Čechy a Němci v Národním výboru byl příznačný. Obě strany v tu chvíli zničily šance na dohodu. Veškeré vyhlídky na spolupráci a tvoření společné státoprávní politiky. Místo toho, aby se obě strany soustředily na domov – Čechy, ovládly je myšlenky národního purismu a strach o sebeurčení. Lásku k české zemi měli všichni vlastenci společnou, nehledě na řeč. Otázka, zdali by se našlo řešení, které by umožnilo oběma národům žít bok po boku, je rozporuplná. Faktem ale je, že rozkol z roku 1848 všechna tato řešení uzavřel. Češi se vydali cestou odporu proti velkoněmeckví, Němci odmítali český sněm. Odpor Němců byl faktorem, který usnadnil vídeňské vládě anulovat české zemské

projekty a Češi dosáhli znehodnocení Frankfurtu.

Příloha

Seznam českých frankfurtských poslanců

Karl von Czöernig (1804–1889) byl rakouský úředník a statistik. Byl synem černouského purkrabího. Svou životní prací se zaslouhoval o rozšiřování dunajské plavby a železnice. Do frankfurtského parlamentu byl zvolen za Boleslavský obvod Frýdland (4. volební obvod Čech). Na půdě parlamentu náležel ke konzervativní pravicové Milánské straně.²²⁴

J. Winiwarter, zvolen za Liberec (5. volební obvod Čech)²²⁵

V. Herzig, zvolen za Jablonec (6. volební obvod Čech)²²⁶

Gustav Robert Gross (1823–1890) byl rakouský politik a průmyslník. Studoval na filosofických fakultách v Praze a ve Vídni. Zasadil se o to, aby se z Liberce stalo dopravní centrum, které propojí sever Čech a Německo. Do frankfurtského parlamentu byl zvolen za Mimoňský okres (10. volební obvod Čech). Na půdě parlamentu byl členem středolevicové strany Württembergského soudu. Obhajoval parlamentní monarchii a velkoněmecké řešení.²²⁷

Wilhelm Huber (1806–1859) byl rakouský lékař a politik. Vystudoval medicínu ve Vídni. Působil jako praktický lékař v Linci. Za frankfurtského poslance ho zvolil okres Kaplice (12. volební obvod Čech). Byl členem levicové frakce Westendhall.²²⁸

Bedřich Josef František Václav Deym hrabě ze Stříže (1801–1853) byl český velkostatkář. Pocházel z nemyšlovské linie rodu Deymů. Vlastnil statky v Nemyšli a Mitrovicích v Tábořském okrese, Liblice a Šemanovice na Mělnicku a v Karlíně vlastnil Lojovice. Kromě správy svého majetku zastával úlohu důstojníka a dvořana u dvora, byl rytmistrem a c. k. komorníkem. Do frankfurtského parlamentu byl zvolen za Vrchlábí (18. volební obvod Čech). V parlamentu byl členem strany Kasino. V souladu se svým šlechtickým postavením se zastával o dědičnost monarchie a požadoval rozsáhlou autonomii pro jednotlivé německé státy.²²⁹

Moritz Hartmann (1821–1872) byl rakouský spisovatel, novinář a politik židovského původu. Jeho otec byl majitel hamru. Hartmann studoval medicínu v Praze, brzy se ovšem tento obor opustil a věnoval se studiu filosofie a literatury. Patrně kvůli těžkostem na škole, které mu přinášela jeho víra, se zřekl svého vyznání. Pohyboval se

²²⁴ *Österreichisches Biographisches Lexikon 1815–1950*, svazek 1, s. 164.

²²⁵ *Prager Zeitung*, 5. 7. 1848.

²²⁶ Tamtéž.

²²⁷ *Österreichisches Biographisches Lexikon 1815–1950*, svazek 2, s. 73.

²²⁸ BEST, Heinrich, WEEGE, Wilhelm, *Biographisches Handbuch der Abgeordneten der Frankfurter Nationalversammlung 1848/49*, s. 186.

²²⁹ *Biographisches Lexikon des Kaiserthums Oesterreich*, svazek 24, s. 388.

v uměleckých kruzích navázal přátelství s osobnostmi jako Alfred Meissner a Siegfried Kapper. Sám publikoval svá díla v časopise *Ost und West*. Byl zapáleným německým vlastencem. Do frankfurtského parlamentu byl zvolen za Litoměřice (40. volební obvod Čech). Spolu s Robertem Blumem byl na půdě parlamentu jeden z neradikálnějších představitelů levice. Byl členem strany Dönnersberg. Členem parlamentu byl až do jeho rozpuštění ve Stuttgartu v červnu 1849.²³⁰

Redaktor ze Schwartzेरů zvolen za Českou Kamenici (41. volební obvod Čech)²³¹

Dr. Kreutzberg zvolen za Rumburk (42. volební obvod Čech) – odmítl volbu²³²

Ignác Kuranda (1811–1884) byl rakouský dramatik, publicista a politik. Byl synem židovského antikváře. Vystudoval literaturu a své místo ve společnosti si zasloužil svým úspěšným dramatem *Die Letzte Weisse Rose*. Začal se politicky angažovat, v roce 1841 založil týdeník *Granzböten*. V době předbřeznové to byl jediný časopis pro liberálně smýšlející Rakušany. Přispíval také do *Allgemeine Zeitung*, politickými a historickými články. Byl zvolen předparlamentem za jednoho z rakouských členů výboru padesáti. Účastnil se předvolební deputace v Praze v Národním výboru, jako člen frankfurtské delegace. Ve volbách Teplicemi (43. volební obvod Čech) zvolen za frankfurtského poslance. V parlamentu byl nestraník. Prosazoval německé Rakousko v pevném, nikoli federativním, spojení se zbylými německými oblastmi. Úctyhodný byl jeho prožidovský postoj. Byl prezidentem vídeňské židovské obce. Po revolučních letech založil nové noviny *Oesterreichische Post*, ve kterých se ohradil proti antisemitským útokům katolického kněze a redaktora časopisu *Kirchenzeitung* Sebastianu Brunnerovi.²³³

Johann Ludwig Jordan (1791–1894) původně byl pouze jako náhradník za Děčínský obvod (44. volební obvod Čech). Kandidát s nejvyšším počtem hlasů, Franz Makowiczka byl ovšem zvolen ve dvou okresech a volbu přijal za Chomutovský obvod. Johann Ludwig Jordan ho tedy zastoupil. V parlamentu byl nestraník.²³⁴

Heinrich Reiter (1816–1906) byl rakouský úředník a politik. Vystudoval univerzitu v Praze, poté byl úředníkem ve správě armádních pevností. Následně se stal vrchním úředníkem rakouské národní banky v Praze. Jako poslance frankfurtského parlamentu ho zvolila Česká Lípa (45. volební obvod Čech).²³⁵

J. G. Neumann zvolen za Karlovarsko (46. volební obvod Čech)²³⁶

²³⁰ *Biographisches Lexikon des Kaiserthums Oesterreich*, svazek 8., s. 4–11.

²³¹ *Prager Zeitung*, 5. 7. 1848.

²³² Tamtéž.

²³³ *Biographisches Lexikon des Kaiserthums Oesterreich*, Svazek 13., s. 407-416; BEST, s. 213-214.

²³⁴ *Prager Zeitung*, 5. 7. 1848.

²³⁵ BEST, s. 278.

²³⁶ *Prager Zeitung*, 5. 7. 1848.

Franz Philipp von Sommaruga (1815–1884) byl rakouský právník a politik. Byl synem prezidenta vyššího zemského soudu. Ve Vídni vystudoval filosofii a práva a sám se stal za vlády Pillersdorfa vyšším krajským soudcem. Do parlamentu byl zvolen jako poslanec za Cheb (47. volební obvod Čech). V parlamentu byl zástupcem Antona von Schmerlinga, který byl členem výboru sedmnácti. Tento výbor měl v parlamentu klíčovou roli, byl povolán k vypracování ústavy pro novou Německou říši. Sám Franz Philipp von Sommaruga byl členem frakce Kasino a zastával maloněmecké řešení.²³⁷

J. Neugerbauer zvolen za Bochovský okres (48. volební obvod Čech)²³⁸

Ignác Sieber zvolen za Loketský okres (49. volební obvod Čech)²³⁹

Karel hrabě Rothkirch-Panthen zvolen za Sříbrský obvod (52. volební obvod Čech) – volbu nepřijal²⁴⁰

Franz Gerstner (1816–1855) byl synem krejčího z Plané. Vystudoval na právnické fakultě v Praze. Po studiích zůstal v hlavním městě a živil se jako advokát. Do frankfurtského parlamentu byl zvolen za svou rodnou Planou (53. volební obvod Čech). Na půdě parlamentu ho vystřídal jeho náhradník Carl Zimmer.²⁴¹

Emil Franz Roessler (1815–1863) byl německo-český právní historik, vysokoškolský pedagog a knihovník. Vystudoval práva v Praze. Zajímal se o germánské kořeny. Během studií se zabýval archivním výzkumem starých právních dokumentů, kterými chtěl doložit germánská historická práva v českých zemích. Je autorem knihy *Německé právní památky z Čech a Moravy*. Účastnil se setkání germanistů ve Frankfurtu nad Mohanem. Jeho badatelskou činnost zmařila revoluce v roce 1848. Byl zvolen jako poslanec do Frankfurtu za okres Žatec (65. volební obvod Čech). V parlamentu se přiklonil k levému křídlu. Po revoluci mu kvůli jeho parlamentní činnosti byl odepřen přístup na vídeňskou univerzitu.²⁴²

Franz Makowiczka (1811–1890) byl německý politik a ekonom. Vystudoval práva na pražské univerzitě. Už jako profesor potom působil několik let v Krakově. Od dubna 1848 byl členem spolku Němců z Čech, Moravy a Slezska. Jako poslanec do frankfurtského parlamentu byl zvolen v Děčínském a Chomutovském obvodě. Volbu přijal za Chomutov. V parlamentu byl členem *Národního hospodářského výboru* (*Volkswirtschaftlichen Ausschusses*), jehož úkolem bylo posuzovat aktuální rakousko-slovanské poměry a podávat zprávy o rakouském postoji k vniku Německé říše. Byl

²³⁷ BEST, s. 323.

²³⁸ Prager Zeitung, 5. 7. 1848.

²³⁹ Tamtéž.

²⁴⁰ Prager Zeitung, 5. 7. 1848.

²⁴¹ KOCH, Reiner, *Die Frankfurter Nationalversammlung 1848/49. Ein Handlexikon der Abgeordneten der deutschen verfassungsgebenden Reichs-Versammlung*, s. 180.

²⁴² *Biographisches Lexikon des Kaiserthums Oesterreich*, svazek 26., s. 253-258.

členem strany Württembergského soudu. V roce 1849 byl redaktorem revolučních novin *Deutcher Zeitung aus Böhmen* a na přelomu dubna a května byl tajemníkem národního shromáždění.²⁴³

Tabulka s výsledky voleb v českých obvodech²⁴⁴

KRAJ	VOLEBNÍ OKRES	ZVOLENÝ POSLANEC
I. Berounský	1. Příbramský	Nevolil
	2. Benešovský	Nevolil
	3. Berounský	Nevolil
II. Boleslavský	4. Frýdlandský	K. Czoerning
	5. Liberecký	JUDr. J. Winiwarter
	6. Jablonecký	MDr. V. Herzig
	7. Turnovský	Nevolil
	8. Boleslavský	Nevolil
	9. Mělnický	Nevolil
	10. Mimoňský	Ph. Dr. G. R. Gross
III. Budějovický	11. Budějovický	Nevolil
	12. Kaplický	V. Huber
	13. Třeboňský	Nevolil
	14. Krumlovský	Nevolil
IV. Bydžovský	15. Jičínský	Nevolil
	16. Hořický	Nevolil
	17. Novobydžovský	Nevolil
	18. Vrchlabský	Bedřich hr. Deym
V. Čáslavský	19. Čáslavský	Nevolil
	20. N. Brodský	Nevolil
	21. Kutnohorský	Nevolil
	22. Dolnokralovický	Nevolil
VI. Chrudimský	23. Chrudimský	Nevolil
	24. Pardubický	Nevolil
	25. Vysoko-mýtský	Nevolil
	26. Lanškrounský	Nevolil

²⁴³ *Biographisches Lexikon des Kaiserthums Oesterreich*, svazek 16., s. 324.

²⁴⁴ MARŠAN, s. 215.

	27. Litomyšlský	Nevolil
VII. Klatovský	28. Koutský 29. Bystřický 30. Horš. Týnský	Nevolil Nevolil Nevolil
VIII. Kouřimský	31. Černokostelský 32. Vlašimský 33. Brandýský	Nevolil Nevolil Nevolil
IX. Královéhradecký	34. Aderspašský 35. Úpický 36. Smiřický 37. Třebechovický 38. Rychnovský 39. Žamberský	Nevolil Nevolil Nevolil Nevolil Nevolil Nevolil
X. Litoměřický	40. Litoměřický 41. Českokamenický 42. Rumburský 43. Teplický 44. Děčínský 45. Č. Lipský	M. Hartmann Redaktor ze Swartzerů Dr. Kreutzberg – odmítl volbu Hynek Kuranda Ludwig Jordan J. Reitter
XI. Loketský	46. Karlovarský 47. Chebský 48. Bochovský 49. Loketský	J. G. Neumann Svobodný pán ze Sommarugy JUDr. J. Neugerbauer JUDr. H. Sieber
XII. Plzeňský	50. Plzeňský 51. Manetínský 52. Stříbrský 53. Planský	Nevolil Nevolil Karel hr. Rothkirch-Panthen Franz Gerstner
XIII. Prácheňský	54. Březnický 55. Písecký 56. Vimperský 57. Sušický	Nevolil Nevolil Nevolil Nevolil
XIV. Rakovnický	58. Slanský 59. Rakovnický 60. Roudnický	Nevolil Nevolil Nevolil

XV. Tábořský	61. Mladovožický	Nevolil
	62. Tábořský	Nevolil
	63. Jindřichohradecký	Nevolil
	64. Pelhřimovský	Nevolil
XVI. Žatecký	65. Žatecký	JUDr. E. Rosler
	66. Chomutovský	JUDr. F. Makovička
Praha	Měla volit dva poslance	Nevolila

Seznam použitých zdrojů

Vydané prameny

PALACKÝ, František, *Dopis do Frankfurtu*, 11. 4. 1848 [online], [cit. 2022-04-15]

Dostupné z: <http://texty.citanka.cz/palacky/isr2-a.html>

RIEGER, *Osvědčení*, 16. 5. 1848. Dostupné z: *Národní noviny* 17. 5. 1848 I/36.

Periodika

Allgemeine Zeitung, 2. 5. 1848, II/123.

Plzeňský obzor: svobodomyšlný list pro Plzeň a západní Čechy, 7. 12. 1898.

Prager Zeitung, 5. 7. 1848, 1848/4.

Národní noviny, 22. 4. 1848, I/16.

Národní noviny, 12. 5. 1848, I/32.

Národní noviny, 13. 5. 1848, I/33

Národní noviny, 14. 5. 1848, I/34

Národní noviny, 21. 5. 1848, I/40.

Národní noviny, 7. 7. 1848, I/71.

Troppauer Zeitung, 22. 6. 1848.

Wiener Zeitung, 18. 4. 1848, 1848/109.

Literatura

ADAMOVIČ, Karolina, *Úsvit moderního konstitucionalismu*, Praha 2007.

BEST, Heinrich, WEEGE, Wilhelm, *Biographisches Handbuch der Abgeordneten der Frankfurter Nationalversammlung 1848/49*. Droste, Düsseldorf 1998.

BOTZENHART, Manfred, *Deutscher Parlamentarismus in der Revolutionszeit 1848–1850*, Dusseldorf 1977.

DVOŘÁKOVÁ, Lucie, *Habsburská monarchie 1848-1918, Volební systém a vývoj volebního práva*, Praha 2007.

HAMEROW, S. Theodore, *The Elections to the Frankfurt Parliament*. In: *The Journal of Modern History* 33, 1., 1961.

HUBER, Ernst Rudolf, *Deutsche Verfassungsgeschichte seit 1789.: Der Kampf um Einheit und Freiheit 1830 bis 1850: Bd. II*, Stuttgart 1988.

KADLEC, Karel, *Dějiny veřejného práva ve střední Evropě*, Praha 1920.

KOCH, Rainer, *Die Frankfurter Nationalversammlung 1848/49. Ein Handlexikon der*

- Abgeordneten der deutschen verfassungsgebenden Reichs-Versammlung.* Kunz, Kelkheim 1989.
- KŘEN, Jan, *Dvě století střední Evropy*, Praha 2005.
- KŘEN, Jan, *Konfliktní společenství: Češi a Němci 1780–1918*, Praha 1990.
- LACHMUND, Jana, *Die Verfassungsgerichtsbarkeit in der Kremsierer und der Frankfurter Reichsverfassung 1848/49.* In: MALÝ, Karel, SOUKUP, Ladislav (ed.), *Vývoj české ústavnosti v letech 1618–1918*, Praha 2006, s. 397–413.
- LENDEROVÁ, Milena, Tomáš JIRÁNEK a Marie MACKOVÁ. *Z dějin české každodennosti: život v 19. století*, Praha 2017.
- MARŠAN, Robert, *Čechové a Němci r. 1848 a boj o Frankfurt*, Praha 1898.
- NÁPRSTEK, Vojtěch, *Zpěvník slovanský I. Písň české a moravské*, Vídeň 1848.
- NIPPERDEY, Thomas, *Deutsche Geschichte 1800–1866*, 2013.
- PÁSZTOROVÁ, Barbora, *Metternich a německá otázka v letech 1840–1848*, Plzeň 2019.
- RIEGER, František Ladislav, *Řeči Dra. Frant. Ladisl. Riegra a jeho jednání v zákonodárných sborech*, Praha 1883.
- SHELLE, Karel, *Státoprávní aspekty revoluce 1848–1849 v rakouských, českých a uherských zemích*, Ostrava 2019.
- SHELLE, Karel, TAUCHENN (ed.), *Encyklopedie českých právních dějin, II. svazek, D–J*, Plzeň 2016.
- SVENDSEN, Nick, *The First Schleswig-Holstein War 1848–50*, 2010.
- ŠTAIF, Jiří, *Revoluční léta 1848–1849 a české země*, Praha 1990.
- ŠTAIF, Jiří, *Revoluce 1848–1849 a počátky občanské společnosti v Českých zemích.* In: SKŘIVÁNEK, Milan (ed.), *Národní obrození a rok 1848 v evropském kontextu*, Litomyšl 1998, s. 71–83.
- TAYLOR, A. J. P., *Poslední století habsburské monarchie: Rakousko a Rakousko-Uhersko v letech 1809–1918*, Brno 1998.
- TOUŽIMSKÝ, Josef Jakub, *Na úsvitě nové doby: dějiny roku 1848 v zemích českých*, Praha 1898.
- URBAN, Otto, *Česká společnost 1848–1918*, Praha 1982.
- WURZBACH, Constantin, *Biographisches Lexikon des Kaiserthums Oesterreich.* 8. Theil. Kaiserlich-königliche Hof – und Staatsdruckerei, Wien 1862.
- WURZBACH, Constantin, *Biographisches Lexikon des Kaiserthums Oesterreich.* 13. Theil. Kaiserlich-königliche Hof – und Staatsdruckerei, Wien 1865.
- WURZBACH, Constantin, *Biographisches Lexikon des Kaiserthums Oesterreich.* 24. Theil. Kaiserlich-königliche Hof – und Staatsdruckerei, Wien 1872.

Österreichisches Biographisches Lexikon 1815–1950. Bd. 1., Wien 1957.

Österreichisches Biographisches Lexikon 1815–1950. Bd. 2., Wien 1959.

Internetové zdroje

KELLMANN, Katharina, *Das Paulskirchenparlament von 1848* [online], [cit. 2022-02-04].

Dostupné z: <https://katharinakellmann-historikerin.de/das-paulskirchenparlament-von-1848/>

UHLÍŘ, Aleš, *Jak revoluční rok 1848 změnil národnostní soužití ve Slezsku* [online], [cit.

2022-25-04]. Dostupné z: [https://neviditelnypes.lidovky.cz/spolecnost/historie-jak-](https://neviditelnypes.lidovky.cz/spolecnost/historie-jak-revolucni-rok-1848-zmenil-narodnostni-souziti-ve)

[revolucni-rok-1848-zmenil-narodnostni-souziti-ve](https://neviditelnypes.lidovky.cz/spolecnost/historie-jak-revolucni-rok-1848-zmenil-narodnostni-souziti-ve)

[slezsku.A190928_172553_p_spolecnost_wag](https://neviditelnypes.lidovky.cz/spolecnost/historie-jak-revolucni-rok-1848-zmenil-narodnostni-souziti-ve)

ZUNKER, Nadine, *Heidelberger Versammlung und Frankfurter Vorparlament* [online], [cit.

2022-02-04]. Dostupné z: <https://www.grin.com/document/33690>

In: *Die Wahlgesetze für die Abgeordneten der deutschen National-Versammlung aus dem April und Mai 1848* [online], [cit. 2022-11-15].

Dostupné z: <http://www.verfassungen.de/de06-66/wahgesetze-vergleich-1848.htm>

In: *Revolution und Frankfurter Nationalversammlung 1848/1849* [online], [cit. 2022-02-04].

Dostupné z: <https://www.bundestag.de/parlament/geschichte/parlamentarismus/1848>

Resumé

The thesis deals in four parts with the topic of the elections to the first German parliament in Frankfurt am Main. The thesis aims to map the course of the elections in the Bohemia, which was one of the countries of the German Confederation in which the elections were announced. The first part of the thesis contains a general insight into the historical context of 1848. It focuses on the organization of Central Europe and describes the character of society just before the revolution. It focuses on the formation of the Frankfurt Parliament and its political formation. The second part approaches the issue of two variants of German unification. Lesser German and Greater German solutions. The basis of these two variants is the question of Austria's future relationship with the German Empire. The thesis explains the direction of the Greater German idea and compares it with the Austrian priorities. The main part of the thesis, the third part, maps the course of the elections in Frankfurt in the Bohemia. The thesis describes the pre-election period and examines how the Great German idea influenced Bohemian-German society. It stops at the individual moments that led to the political struggle between the nations. Further, this section discusses the course of elections in individual regions of Bohemia. It evaluates the result and explains why the German movement was not very successful in the Bohemia. The last part of the thesis returns to Central Europe. It states the overall result of the elections, and how the Bohemians differed from the other elected areas. It evaluates the influence of the Bohemians on the overall result of the elections in Austria and states how their non-participation affected the Frankfurt Parliament. In conclusion, it outlines the disintegration of the Frankfurt Parliament under pressure from counter-revolutionary forces.